Barbu Ştefănescu Delavrancea

Trilogia Moldovei.

Apus de soare

Trilogia Moldovei. Apus de soare

Barbu Ștefănescu-Delavrancea

Editura Bestseller

Imagine: Pictureguy/Shutterstock.com

bestseller

Carte electronică publicată cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe – Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de Pretutindeni.

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA CU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Apus de soare

Dramă în 4 acte, se petrece în perioada 1503-1504

Personaje

ȘTEFAN CEL MARE
BOGDAN
LOGOFĂTUL[1] TĂUT
POSTELNICUL[2] TOADER
VORNICUL[3] JURJ
HATMANUL[4] ARBORE
PÂRCĂLABUL[5] DRAGOȘ
PÂRCĂLABUL ALEXA
PÂRCĂLABUL GRUMAZĂ
PÂRCĂLABUL ȘANDRU
PÂRCĂLABUL COSTEA
PÂRCĂLABUL NEGRILĂ
BĂTRÂNUL ȘTEFUL, fost pârcălab
BĂTRÂNUL HRĂMAN, fost pârcălab
PAHARNICUL[6] ULEA
CLUCERUL[7] HRINCOVICI
VAMEȘUL CHIRACOLA
CLUCERUL MOGHILĂ
STOLNICUL[8] DRĂGAN
JITNICERUL[9] STAVĂR
PETRU RAREȘ
DOFTORUL IERONIMO DA CESENA
DOFTORUL ȘMIL
DOFTORUL KLINGENSPORN
ȚUGULEA MOGHILĂ
UN PIETRAR
UN CURTEAN
DOAMNA MARIA
IRINA, fata pârcălabului Dajbog, 1476
REVECA,fata comisului Huru, 1476
BĂLAȘA, fata pârcălabului Oană, 1484
ILINCA, fata pârcălabului Gherman, 1484
DOMNICA, fata hatmanului Arbore
ANCUȚA, fata pârcălabului Toader
OLEANA, fata vornicului Duma

FIRA, fata pârcălabului Dragoș
LISANDRA, fata pârcălabului Alexa
JOIȚA, fata pârcălabului Ivanco
NEAGA, fata pârcălabului Șandru
ILEANA, fata pârcălabului Ivașcu
HERA, fata pârcălabului Grumază
STĂNIȘOARA, fata pârcălabului Ieremia
OANA
DOCHIA
Căpitani, copii de casă, aprozi, hotnogi, hânsari etc.

Actul I

În stânga, o aripă a castelului din Suceava, cu ferestre cu gratii de fier, sfârșindu-se cu o terasă pusă pe tălpi de piatră. O ușă dă pe terasă. Mai departe se vede turnul castelului. În dreapta, o poartă. Ceva mai în fund, un puț cu două roate și cu un colac de piatră. O albie cu apă de nălbit. Lângă puț, o salcie pletoasă. Ograda domnească, cu arbori și copaci bătrâni, înconjurată cu ziduri vechi. Jețuri, scobite în piatră, la umbra copacilor. În fund, o parte din orașul Suceava și valea râului Suceava șerpuind dinspre munte. E o zi de toamnă. Vântul suflă. Frunzele cad.

Scena I

Scena II

Cele de sus, afară de ȚUGULEA și DOCHIA.

LISANDRA: Am țesut bine, dadă Reveca?

REVECA: Nu bate într-o parte. Apucă spata drept de mijloc.

ANCUȚA: Dar eu?

REVECA: Mai bine... Nu strânge cârligele... Așa... mâinile-n voie... ca și cum te-ai juca.

DOMNICA: Verdele ăsta, ori ăsta, dadă Reveca?

REVECA: Privește firea... Aci, școala și învățătura. Primăvara toate sunt proaspete, dar nu depline, vara toate coapte și vii, toamna toate pălesc, prind un fel de rugină, se învechesc... și nimic murdar... Da, bine...

STĂNIȘOARA: Uf! Doamne, Doamne!

REVECA: Ce, moțato? Ți s-a urât? Binișor. Ghergheful e de răbdare.

JOIȚA: Iaca și barba părintelui Ivașcu din Hotin...

IRINA: Ba părul tău de oaie creață.

HERA: Am isprăvit. Nu mai am țevi.

BĂLAȘA: Da, dar pe dinafară cine-a dat?

HERA: Numai la două. Le desfac și le fac.

OLEANA: E bine, Reveca?

REVECA: A! o minune! Ai zice că de când te-ai născut ții furca-n brâu. Da... da... Inul curge din caier pe fus ca un fir de păr. Nici o gâlcă. Deștele tale mulg caierul, și caierul se topește, și fusul zbârnâie și plutește parc-ar avea aripi. O! ciută zglobie, tu ai să ții casa c-un fus... Dar tu, Oană, ce ispravă mi-ai făcut?

OANA: Mai am puțintel și le nălbesc. Prea multe. Și nu mă plâng că sunt prea multe, dar pentru că sunt multe mă pui pe gânduri...

REVECA: Mă băiete că porți părul bălan ca plăieșii , ce spui? Ce gânduri?

OANA: Nu vedeți ce de fâșii? Și încă trei cămăși de in, dale doamnei, să le rup pentru slăvitul domn ăl mare...

ILINCA: Fa Oană, ție ți-e lene.

OANA: Ba...

BĂLAȘA: Fa Oană, ție ți-e foame.

OANA: Ba...

BĂLAȘA: Fa Oană, pe tine te ține degeaba la curte.

OANA: Dă...

IRINA: Fa Onișor, cin ți-a dat ție betele astea de argint?
OANA: Slăvitul.
REVECA: Dați pace fetei... Ce e, Oană, cu gândurile tale?
OANA: Ce să fie?... Prea multe fâșii... Prea multe...
REVECA: Nu-i trebuie? De ce te plângi?
OANA: Da... îi trebuie... Dar de ce așa de multe?... Și buna doamnă, când mi le-a dat, mi-a zis: Până diseară să le faci... Și mai lungi, Oană, mai lungi. Și-a oftat. Și, plecând, am văzut-o făcându-și cruce.
TOATE: Făcându-și cruce?
OANA: Da... Mie îmi miroase a război...
TOATE: A!
ILINCA: Război... că de mult nu fusese... Aproape de doi ani... Și se-mplinesc douăzeci de ani de când pârcălabii Gherman bietul tata și Oană, tovarășul lui, picară din turnul Cetății-Albe... Și-a zis Oană lui Gherman: Scapă tu!... Și-a răspuns Gherman lui Oană: Ba tu!... Și s-au grijit amândoi, și și-au iertat păcatele unul altuia... Și-a zis Oană lui Gherman: Ție-l Dumnezeu pe Ștefan!... Și-a zis Gherman lui Oană: Amin!... Ș-au pierit ei cu toți ai lor...
IRINA: Sunt douăzeci și șapte de ani încheiați de când pieri floarea Moldovei la Războieni. Trosnea cetatea ridicată-n pripă de slăvitul nostru voievod... Flăcările se-nălțau până la cer... Și el țipa: Nu vă lăsați!... Și pârcălabul Dajbog, bietul tata, i-a zis: Nu ne-om lăsa, dar du-te... Și comisul Huru, și postelnicul Hrâncu îl târâră afară din luptă, rupându-i vestmintele de pe el, și i-au zis: Du-te, că Moldova nu piere, d-om pieri noi... Și s-au stins și Hrâncu, și Huru, și Dajbog, cu toți boierii mari și mici, bătrâni și tineri, până la unul, că Mohamed, văzându-i, a șoptit lăcrimând: Oh! țara aceasta nu va fi a mea!... Și sfântul s-a dus ș-a adunat plăieșii, și-a adulmecat pe Mohamed lovindu-l de dinapoi și din lături pân l-a trecut Dunărea... Și-a pus piatra săpată unde a stat bătălia, mărturisind lumii: Aici, eu am fost frânt, să cunoască și să știe toată suflarea din țară că a fost cu voința lui Dumnezeu ca să mă pedepsească pentru păcatele mele, și lăudat să fie numele lui în veacul vecilor.
TOATE: Amin!
REVECA: În patruzeci și șase de ani, treizeci și trei de bătălii, două fără izbândă și treizeci și una de biruințI! El să trăiască, și Moldovei i-e bine!
ILEANA: Va trăi cât Matusalem, știu eu...
DOMNICA: Și eu...
LISANDRA: Și eu...
JOIȚA: Și eu...
HERA: E înzăoat!
NEAGA: Când s-a născut, l-a scăldat în sânge de șerpoaică...
IRINA: Și de vultur... Să se strecoare și să se înalțe...

Scena III

DOCHIA aduce, p-un cârpător [13], bostanul spart în bucăți. Ies aburi. ȚUGULEA, pe două tăvi de argint, faguri de miere, pere și struguri. OANA se duce cu un vraf de fâșii la puț și le-așează în albie.

ȚUGULEA: Loc, loc... struguri mășcați... parcă ar fi lacrimi... și faguri cu miros de sulcină... și pere ca...

REVECA: Cum?

ȚUGULEA: Iacă o vorbă.

REVECA: De unde știi?... Șterge-te la nas... Uf! și ai și sabie... Multe urzici ai tăiat...

ȚUGULEA: Sunt moldovean... Țugulea al lui Moghilă... Să nu râzi de mine... Măria-sa doamna m-a pus să-nvăț slujbă domnească... Pân la sabie...

REVECA: Sât!... Vine...

Scena IV

ȘTEFAN vine de la dreapta din ogradă. Mustățile și părul, aproape albe. C-o mână ține pe DOAMNA MARIA, cu alta o sabie dreaptă cu mânerul cruce. La câțiva pași, câțiva curteni și aprozi în haine împodobite.

ȘTEFAN: Ce e tăcerea aceasta, fetelor? Parcă sunteți pui de găină când trece uliul... Parcă sunteți un stol de vrăbii încremenite în stuhăraia din iazuri când aude chiotul... Parcă sunteți niște flori de luncă când n-adie vântul... Smerite? Mie nu-mi plac oamenii smeriți... Veniți să vă blagoslovesc. (Fetele se apropie sfioase.) Împrejurul meu... așa... așa... ca ierburile crude de pe bătrânul turn al Sucevei... Da... da... sărută mai bine, nu te sfii, Ilinco... mai bine, fata pârcălabului Dajbog... Da... da... pe rând... Ileană, erai mică când pieri Hrâncu... Și tu, Oleană, ai să vezi pe tat-tău Duma. (Toate sărută mâna domnului. Țugulea nu se mișcă, încremenit.) Dar tu? Tu ești stană de piatră? Ai sabie? A? Bine. Din moșoroi, Moghilă. (Vede pe Oana înlemnită cu fâșiile în mâini.) Dar tu? Băbătie! Ce speli? Știi tu pentru cine nălbești?

OANA: Da...

ȘTEFAN: Pentru cine?

OANA: Pentru preaslăvitul nostru stăpân...

ȘTEFAN: Pentru preaslăvitul nostru stăpân... Pentru osul lui! De câte ori îmi înfăș pulpa dreaptă zic doamnei: Oana, piciorul meu. Piciorul meu, vrednic ca Oana. (Scapă sabia într-adins.) Oană... (Oana ridică sabia, i-o dă și dă să-i sărute mâna, dar n-o ajunge.) Să mă cobor la tine, ori să te-nalți la mine? Privește drept în dreptul ochilor mei. A! tu plângi, Oană? Și de ce? Aide... vino încoace... bătrâna mea prietenă. Pe creștetul tău să cadă sărutatul voievodului ca ploaia peste holdele verzi. (O sărută în creștet.) Destul ați lucrat. (Face semn să se ducă. Fetele se duc binișor și în ordine.) Apune soarele pe după trâmbele fumurii. Să lucrăm și noi. (Se uită lung după ele, mai ales după Oana.)

DOAMNA MARIA: Seamănă cu măria-ta... Ca două picături de apă...

ȘTEFAN: Una care pică acum și alta care a picat odinioară... Abur... risipit... Pe una o văd... pe cealaltă...

Scena V

ȘTEFAN și MARIA.

DOAMNA MARIA: Stăpânul meu, toamna a sosit, soarele apune trist și, în urma lui, o baltă de sânge. Vremea o să se strice... Ploi subțiri care pătrund... frig... viscol... Rămâi, sfântul meu stăpân...

ȘTEFAN (trăgându-se pe un jeț): Te rogi ca un copil... întâiași dată...

DOAMNA MARIA: Întâiași dată... (Îi ia mâinile amândouă.) Ah! Moldovo, căci nu ți-e milă...

ȘTEFAN: Milă?

DOAMNA MARIA: De mine...

ȘTEFAN: De tine și de Moldova. De una fără alta, nu... nu-mi stă-n putință. Domnul care desparte ce e al lui de ce e al țării...

DOAMNA MARIA: Dar nu vezi măria-ta...

ȘTEFAN: Că sunt bătrân...

DOAMNA MARIA: Nu...

ȘTEFAN: Că sunt bolnav...

DOAMNA MARIA: Nu... nu... adică...

ȘTEFAN: Adică, da...

DOAMNA MARIA: Abia te văzui mai bine...

ȘTEFAN: Mario, Mario, ce bolnav? Ce picior? Uită-te la mine... Așa privește un om bolnav? Și nu merg bine? (Face câțiva pași, apăsând ceva mai adânc pe piciorul drept.) Ieri nu-mi zâmbiși când încălecai pe Voitiș?

DOAMNA MARIA: Da... Păreai un arhanghel!

ȘTEFAN: Ei...

DOAMNA MARIA: Rămâi, stăpâne! Îngrijești de Moldova îngrijind de sănătatea ta...

ȘTEFAN: Pocuția...

DOAMNA MARIA: Iarnă... Viscole...

ȘTEFAN: Ah! Pocuția!

DOAMNA MARIA: Să înceapă primăvara...

ȘTEFAN: Iarnă e aici (arată părul), și niciodată primăvara nu va mai sosi. Iarna, călărești moldoveni străbat codrii, s-amestecă cu viforul și cad asupra cetăților și turnurile lor se năruie. Viforul are ochi! Și pe când ai noștri deschid pârtii prin nămeți, leșii se cocoloșesc la Halici, la Lew, care pe unde apucă.

DOAMNA MARIA: Măria-ta!

ȘTEFAN: A... Doamnele nu sunt femei... Femei sunt destule...

DOAMNA MARIA: Nu, măria-ta... (Surâde.)

ȘTEFAN: Așa da, Mario! Râsul tău... Erai de paisprezece ani când mi-ai râs întâi... Ah! Munteanco! nu-mi strica socotelile... Mai târziu oi fi ori n-oi mai fi...

DOAMNA MARIA: O! ce zici...

ȘTEFAN: De douăzeci de ani turcii stăpânesc Chilia și Cetatea-Albă, că leșii n-au ținut învoiala. Atins la miazăzi, poporul ăsta trebuie să se ridice la miazănoapte. Sunt vro șase ani... Ioan Albert... Iagelonul... Craiul Poloniei... Ca un hoțoman năvălește în Moldova. Îl izbesc la Cosmin, în Dumbrava-Roșie, și-l duc învins, bolnav, umilit, până aproape de Lew. Doborâi trufia Iagelonului. A îngenuncheat la Colomeia Ștefan în fața Poloniei, îngenunche Polonia în fața lui Ștefan!... Pui stăpânire pe Pocuția. Primesc judecata craiului Ungariei, a lui Vladislav, a frățâne-său. Să aleagă el hotarele și să ne facă lege. Și la ziua pusă, împuterniciții lui nu vin. Și tocmai acum îmi dă de veste Ion Grumază, pârcălabul din Cernăuți, că leșii se arată pe sub poalele Haliciului. Apoi nu, Mario, nu se poate, trebuie să stăpânim Pocuția, că această bucată de pământ e mai mult moldovenească ca leșească, ș-o ținem zălog pe bani buni din punga strămoșilor, ș-o avem cu armele noastre, și Ștefan n-a murit încă...

UN CURTEAN: Măria-ta, pârcălabii.

ȘTEFAN (face semn să vie): Mario... lasă... lasă... (Doamna Maria iese pe ușa din stânga.)

Scena VI

ȘTEFAN, hatmanul ARBORE, pârcălabul NEGRILĂ, pârcălabul DRAGOȘ, pârcălabul ALEXA, pârcălabul COSTEA, pârcălabul ȘANDRU, fostul pârcalab bătrânul HRĂMAN, vornicul JURJ. (Toți intră pe poarta din dreapta.)

ȘTEFAN: Bine ați venit, boieri d-voastră!

TOȚI: Să trăiești, măria-ta!

ȘTEFAN: Cu toții. (Dă mâna pârcălabilor și ei i-o sărută.) A! și moș Hrăman! Gata! VenișI! E nuntă! Pe frunte semn... La ceafă semn... umărul drept mai jos... mâna stângă ca un arc... deștele zdrobite... abia te mai ții... Ce mai vrei, bătrâne? N-ai văzut destule?

HRĂMAN: Nu mi-e dat să vreau sau să nu vreau. Voința măriei-tale, voința țării. De vrea pace, pace, de vrea război, război. De n-aș fi venit, n-aș fi vrut ce vrea măria-ta... Ș-apoi asta nu pot...

ȘTEFAN: E, cum stau hotarele, pârcălabi, că după cum închideți ochii așa doarme și țara.

PÂRCĂLABUL NEGRILĂ: Eu lăsai pe...

ȘTEFAN: Toader.

PÂRCĂLABUL NEGRILĂ: Da, la Hotin. Bine. Litvanii și rușii sunt cu minte de când i-ai cumințit măria-ta.

PÂRCĂLABUL ALEXA: Din turnul de la Orhei nici un semn de ropot. Senin cât bate ochiul. Ai liniștit pustietățile d-a lungul Nistrului. Ș-apoi am lăsat pe...

ȘTEFAN: Pe pârcălabul Ivanco.

PÂRCĂLABUL ALEXA: De trei ori a cetit cartea măriei tale, tot i se părea că-l chemi pe el.

PÂRCĂLABUL COSTEA: În Soroca ne-ntărim mereu, și bună pace.

PÂRCĂLABUL ȘANDRU: Romășcanii, ce ară și seamănă toamna, seceră și treieră vara. Se-mbogățesc, dar nu se dau lenii. Din Crăciuna, vești bune. Nimic d-a lungul Milcovului. Așa îmi scrie starostea Buhor.

VORNICUL JURJ: În Țara-de-Jos, tihnă. Negoțul se petrece fără cârcotă. În Chilia și Cetatea-Albă că de prin partea locului viu numai doi subași[14] cu roatele de turci, cât să păzească cetățile.

PÂRCĂLABUL DRAGOȘ: Ungurii mai mult ar asculta de cuvântul măriei-tale ca de cuvântul craiului lor. Și pârcălabii din Cicei și Cetatea-de-Baltă, ca la ei acasă în mijlocul ungurimii.

ȘTEFAN: Da, pace de jur împrejurul țării, ca și înlăuntrul ei. Da... (trage sabia pe jumătate) se mișcă și stă cumpănă la odihna țării... Dar i-a venit iar rândul... Gata, Luca?

HATMANUL ARBORE: Gata!

UN CURTEAN: Măria-sa Bogdan.

Scena VII

Cei de sus. BOGDAN, bătrânul logofăt TĂUT, bătrânul postelnic ȘTEFUL, pârcălabul GRUMAZĂ, clucerul HRINCOVICI, vameșul CHIRACOLA, postelnicul TOADER, paharnicul ULEA, stolnicul DRĂGAN, jitnicerul STAVĂR, clucerul MOGHILĂ, PETRU RAREȘ, mai mulți căpitani, hânsari etc.

TOȚI: Să trăiești, măria-ta.

ȘTEFAN: Cu toții, boieri d-voastră! (Se repede spre Bogdan, șchioapătă și se oprește.) Ah! am să te îndrept eu! (Îmbrățișează pe Bogdan.) Măria-sa vodă Bogdan! De pe drumuri... Însemnat în bătălii înainte d-a domni singur... Firește că singur... Așa se cuvine unui fecior de domn moldovean... Ești mai răsărit ca mine...

BOGDAN: Cin să te-ajungă pe măria-ta!

ȘTEFAN: Tu!... Și să mă-ntreci... Tu, sfios ca o fecioară, nu ești sfios când drumul calului și sabia vâjâie și luminează ca fulgerul... Da, da... Ce e, Grumază, pe la Cernăuți și dincolo?

PÂRCĂLABUL GRUMAZĂ: Bine-ar fi... Ce zici, clucere Hrincovici?

ȘTEFAN: Ei...

CLUCERUL HRINCOVICI: Pocuția așa ș-așa...

ȘTEFAN: Pocuția numai așa să fie!

CLUCERUL HRINCOVICI: Că leșii se trag la judecată la căpitănia Haliciului, rusnecii și moldovenii se supun legilor țării noastre.

ȘTEFAN: Dar vămile?

VAMEȘUL CHIRACOLA: Unii plătesc, alții zic c-au plătit cardinalului...

CLUCERUL MOGHILĂ: Alea-s vămile văzduhului...

ȘTEFAN: Cardinal, iagelon, bolnav, trufaș, leah... Ce nu e din câte n-ar trebui să fie? Și nimic din câte ar trebui să fie... Și tu, Tăut? Și tu, Ștefule? O! prietenii mei, cu bărbile până în pământ, nămeți nenvinși de oameni, albiți de griji și de vremuri...

LOGOFĂTUL TĂUT: Cu tinerețea, măria-ta...

POSTELNICUL ȘTEFUL: ...Așa, bat-o pustia...

PÂRCĂLABUL HRĂMAN: Vărul Tăut zise o vorbă... Că de la Dumnezeu este...

ȘTEFAN: Postelnice Toader, ce știri de pe unde-ai umblat? Ai adus?... Ai vorbit cu dogele? Te-a blagoslovit sfântul de la Roma?

POSTELNICUL TOADER: Adus, măria-ta. Om iscusit și cu știință. Venezia, ca și cum ai visa. Noul doge se logodea cu marea.

CLUCERUL MOGHILĂ: Frumoasă mireasă!

ȘTEFAN: Arunca inelul în valuri...

CLUCERUL MOGHILĂ: Bună de strâns în brațe!

POSTELNICUL TOADER: Și numele tău cinstit și lăudat...

ȘTEFAN: Știu... Dar bani?...

POSTELNICUL TOADER: De...

CLUCERUL MOGHILĂ: Ce e cu banii ceia?... Cam de mult îi așteptăm...

ȘTEFAN: Negustori, Moghilă... Nu mi-au dat ei nici la Baia, nici la Podu-Înalt, nici la Războieni, dovedind lumii că nu sunt omul lui Matiaș. Acum la... (Se privește.) Negustorii au dreptate!... Ei, la Roma?

POSTELNICUL TOADER: La Roma...

ȘTEFAN: Blagosloveniile urmașului lui Sân-Petru, mie, sabia lui Christos... Doamne, iartă-mă... Și cum îl cheamă pe doftor?

POSTELNICUL TOADER: Jeronimo da Cesena.

CLUCERUL MOGHILĂ: După nume trebuie să aibă o barbă cât toate zilele...

POSTELNICUL TOADER: Ras și cu plete lungi.

ȘTEFAN: Acum la ale noastre. Boieri, știți că Alexandru al Poloniei iar a cerut zi, zi peste zi, lege peste lege, că n-ar fi fost față. Iar să ne judece frățâne-său Vladislav. La 2 noiembrie. Degeaba s-a pus. Iacob de Buczacz, omul cardinalului, n-are să vie, ca și omul lui Ion Albert. Noi s-așteptăm în Cernăuți cu 5.000 de oaste aleasă. Toți călări. Sosește, bine; nu? o plimbare-n toată Pocuția ș-o raită până la Haliciu, și poate și mai sus. Ș-apoi se va ști cine e pârcălab acolo și cine nu e, cui se cuvine adunarea vămilor și cui nu.

TOȚI (afară de paharnicul Ulea, de stolnicul Drăgan și de jitnicerul Stavăr): Da, măria-ta.

ȘTEFAN: Nu, măria-ta?... (Apucă pe paharnicul Ulea de guler.)

PAHARNICUL ULEA: Am socotit...

ȘTEFAN: Ce-ai socotit?

PAHARNICUL ULEA: Că... cu sănătatea măriei-voastre...

ȘTEFAN: Ce?... Boieri, cine e mai bolnav din noi amândoi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Aci (arată piciorul), oleacă măria ta... Aci (arată la cap) să se-ngrijească vărul Ulea...

ȘTEFAN: Ei, nu uiți că am tăiat pe din două moșiile Gădinții, Storpul și Madravilele, după dreptate, jumătate ție și jumătate răzășilor. Și te-am făcut paharnic, și ți-am dat viața mea pe mâna ta. Tustrei țineați ochii în pământ, știind că mie nu-mi plac oamenii care se uită în jos. Frunțile sus... Așa, că sus e luna, stelele, soarele și cerul... de sus ne vine harul... de sus, cearta... și sus e mântuirea și iertarea păcatelor noastre... (S-aud cântări nedeslușite din depărtări. A început să se coboare întunecimea.) Ai aprins focurile, Arbore?

HATMANUL ARBORE: De trei nopți ard.

ȘTEFAN: Ia?... Rareș, repezi... (Rareș se duce-n fugă. Se urcă pe zid.)

RAREȘ (de pe zid): Abia se văd... Vin... Din Scheia... din Lisaura... din Ciritei... de pretutindeni...

ȘTEFAN: Oh! săracii!... Săracii mei ș-ai voștri... Săraci și voi și eu... Ce bogată e Moldova! (Ștefan și boierii se reped la zidul care înconjoară ograda, afară de paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jitnicerul Stavăr.)

PAHARNICUL ULEA (încet): Ați văzut?

STOLNICUL DRĂGAN: Văzut.

PAHARNICUL ULEA: Nu mai e Ștefan!

JITNICERUL STAVĂR: Dar cine e?

PAHARNICUL ULEA: Umbra marelui Ștefan. (Tustrei se duc și s-amestecă cu ceilalți.)

PÂRCĂLABUL GRUMAZĂ (de pe zid): Ca niște nori albi ce se târâie pe pământ...

ȘTEFAN: Da...

HATMANUL ARBORE: Ca niște turme de berbeci...

ȘTEFAN: Da... da...

HRĂMAN: Parc-aud ceva... dar nu-i văd...

ȘTEFUL: Parcă văd ceva... dar nu-i aud...

LOGOFĂTUL TĂUT: Nu-i aud și nu-i văd... dar îi simt...

ȘTEFAN: I-aud și-i văd, îi văd și-i aud... O! cum se varsă apele în Siret, așa vin șuvoaiele în Suceava la chemarea voievodului lor!... Auziți?... Sub poale de codru verde...

HRĂMAN: Încep să-i și văd...

ȘTEFUL: Încep să-i și aud...

ȘTEFAN (trage sabia și face semn în depărtare): O! mai sunteți?... Să nu mai sece izvorul vostru!...

Actul II

Același tablou ca în actul întâi, cu deosebire că e vară și arborii încărcați cu fructe, unele coapte, altele pârguite, altele verzi. S-aud păsările cântând.

Scena I

DOAMNA MARIA, IRINA, REVECA, ILEANA, BĂLAȘA, HERA, OLEANA, OANA, ȚUGULEA, MOGHILĂ, DOCHIA.

DOAMNA MARIA: O, fetele mele iubite, mai lăsați lucrul... De-o lună Ștefan nu dă semn de viață... Ce-a putut să i se întâmple?... Dar ce n-a putut?... Bolnav... Abia se sculă din pat, și porni cu iarna-n cap... Doamne!

IRINA: Frumoasa mea doamnă...

DOAMNA MARIA: Până acum o lună primeam vești peste vești... Bine... sănătos... zdravăn... așează țara... Întocmește Pocuția... va sosi... biruitor ca totdeauna... Îmi creștea inima... Și de (înnumără pe dește)... da... de treizeci de zile, nimic...

IRINA: Frumoasa mea doamnă...

DOAMNA MARIA: S-a dus frumusețea. Uită-te la părul meu. S-a lățit șuvița albă cu două dește de când nici o veste... Auziți cum cântă de te slăvesc... Sunt aceleași... Cântați, păsări ale cerului, nepăsătoare la durerile noastre. A căzut omătul, a suflat vântul de primăvară, au încolțit mugurii, a dat frunza, au spuzit florile, a legat iarăși rodul... Și toate numai pentru voi. Partea noastră? Răbdări și lacrimi. De ce omul n-a fi putând a fire ca stejarul? Iarna să-l scuture, vara să-i puie la loc mândrețea și bărbăția!

REVECA: Ce nu se schimbă, stăpâna mea a bună! Frunzele cresc și nu sunt aceleași. Stejarul are și el o margine. Grâul e tot grâu, dar nu mai e același. Doar glasurile rămân la păsări; ele se duc, altele vin... Și noi trăim cu părerea că numai omul îmbătrânește, se scutură și cade.

DOAMNA MARIA: Da, Reveca, gânduri, nimicuri. Să-l văd pe viteazul meu... să-i fac patul... să-l culc... Adormi, măria ta, n-a fost nimic. O gâză bate în geamuri... Ce somn ușor în grijile grele... Î, muiere rea! Uitasem pe Bogdan, odorul meu. Pe urmele tată-său calcă. Păcat că și-a pierdut ochiul. Eu am doi. La ce-mi slujește? Și cu unul v-aș vedea pe lângă mine. Am două picioare zdravene. Să împart: un ochi lui Bogdan, un picior lui Ștefan... Aș întineri...

HERA: Și eu... când m-ar lăsa doamna... ce-aș mai săruta?

DOAMNA MARIA: Tu?

OLEANA: Și eu, când vrea doamna, cu cine aș mai umbla?

DOAMNA MARIA: Tu... O! mușatină! Aș lua de la mine și-aș da la ai tăi...

ILEANA: Ție Domnul pe domnii noștri, doamnă!

DOAMNA MARIA: Numele Tatălui... ș-al Fiului... ș-al Sfântului Duh... Amin... Țugulea!

ȚUGULEA: Poruncă, doamnă.

DOAMNA MARIA: Ce?

ȚUGULEA: Da... măria-ta...

DOAMNA MARIA (făcându-se supărată): Sabia... cu care te-am încins eu...

ȚUGULEA: Da, măria-ta!

DOAMNA MARIA (pare necăjită): Și de ce n-o mai porți?

ȚUGULEA: Ele știu... Să spuie Bălașa...

BĂLAȘA: Șotii, măria-ta... Zice c-aș fi zis eu că de ce nici la 14 ani, aproape împliniți, nu s-a dus la război cu tat-său Moșoroi, asta, Moghilă...

ȚUGULEA: Ai zis, ați zis, ai râs, ați râs, și știați bine c-am dat în genunchi la măria-sa Bogdan și la tătuca... Și ei au râs, dar nu ca d-voastră... cu moșoroi... cu vătrar... cu potcă... și câte și mai câte... C-am zis: săracul de mine, n-o mai port... Și n-o mai port!

DOAMNA MARIA (ascunzându-și surâsul): Altă dată să mi le spui mie.

ȚUGULEA: Iacă le spui...

DOAMNA MARIA: Mă băietane, pune sabia, că va sosi și ceasul tău. Și s-o porți...

REVECA: Până când țara va avea nevoie de ea...

ȚUGULEA: Uf!

DOAMNA MARIA (către Reveca): Inimos și mucalit ca tat-său... Țugulea, să dai ajutor Dochiei. Mamă Dochio...

DOCHIA: La porunci.

DOAMNA MARIA: A fiert grâul cu lapte?

DOCHIA: Iacă-l aduc. Acuși. (Dochia și Țugulea ies.)

Scena II

DOAMNA MARIA: Oană, Oană, ce robotești?
OANA: Spăl, măria-ta.
DOAMNA MARIA: Ce speli, Oană?
OANA: Pentru împăratul nost... Să fie gata pân-o veni...
DOAMNA MARIA: N-ai isprăvit?
OANA: Isprăvit... Le-am luat a doua oară...
DOAMNA MARIA: Cum îți zice el, Oană?
OANA: Băbătie, măria-ta.
DOAMNA MARIA: De ce, Oană?
OANA: Fiindcă așa-i place, măria-ta.
DOAMNA MARIA: Dar ție cum îți place, Oană?
OANA: Cum îi place și lui, măria-ta.
DOAMNA MARIA: Și cum te mai alintă, Oană?
OANA: Dă, măria-ta...
DOAMNA MARIA: Dă... cum, Oană?
OANA: Cum, măria-ta?
DOAMNA MARIA: A! nu vrei să spui doamnei?
OANA: Cum să nu, măria-ta. Până acum doi ani mă suia pe genunchiul drept... ba nu, p-ăl stâng, și mă juca și zicea: Oană, Oană, bărlăoană, Onoi, bârloi, Oi, moi... De doi ani îmi zice: Băbătie, cum o mai duci cu bătrânețile? Bine, zic. Ai zis bine? Nu, rău, că sunt rele, bată-le focul. Așa, măria-ta.
DOAMNA MARIA (luând la o parte pe Irina): Ce vrei, Irino... Om de război... Trei luni acasă și nouă pretutindeni, numai acasă, nu.
IRINA: Sufletul măriei-tale ca chipul măriei-tale... Maica Domnului, adusă de la Roma de postelnicul Purcevici.
DOAMNA MARIA: Soție de domn și mumă de domn, da Maica Domnului nu, Irino.
IRINA: Buuuno!

Scena III

Cele de sus. DOCHIA intră aducând p-o tavă de porțelan albă cu margini albastre grâul fiert. ȚUGULEA MOGHILĂ încins cu sabia.

IRINA: Cine să guste întâi, măria-ta?

DOAMNA MARIA: Ilinca.

ILINCA: Buuun, măria-ta.

DOCHIA: Grâul, spălat în zece ape, uscat, frecat, dezghiocat, puțintică miere și scorțișoară. Talgerele, boier Țugulea.

ȚUGULEA: Iacătă-le. Cel cu aur al măriei-sale.

DOAMNA (luând din grâu, scapă talgerul și-l sparge): Ah! semn rău!... Mă gândii la Ștefan, la piciorul lui, la bătrânețea lui... Ia! Ascultați...

Scena IV

Cele de sus. CLUCERUL MOGHILĂ vine într-un suflet.

DOAMNA MARIA: Ah! Moghilă! Ce e? Bine?

CLUCERUL MOGHILĂ: Sărutăm dreapta, bine. Vine. Ce păcatele suflu așa...

DOAMNA MARIA: Spune degrab...

CLUCERUL MOGHILĂ: Spui îndată, acușica... Cât ai bea o oca de vin, și e aici. M-a trimis înainte să vă spui. Calul mi-a șchiopat, c-aș fi fost de mult...

DOAMNA MARIA: Mai iute, Moghilă, mai iute!

CLUCERUL MOGHILĂ: Nu e nici biruit, nici rănit...

DOAMNA MARIA: Cum e?

CLUCERUL MOGHILĂ: Biruitor și cu rana veche ceva mai înrăită ca-n trecut...

DOAMNA MARIA: A!

CLUCERUL MOGHILĂ: Și ceva mai potolită ca acum șapte zile. Bogdan, slava Domnului... Mă, Țugulea taichii... Acum pe șart, măria-ta.

DOAMNA MARIA: Da, da, Moghilă.

CLUCERUL MOGHILĂ: Mătură tot înaintea lui. Și toți îi jurară credință, și moldoveni, și rusneci, și leși. Să fi văzut, doamnă, p-ai craiului Lixandru... in eternitate fidelitas, nos et descendentes nobis ... Se muie gerul. Se topiră zăpezile. Se umflară apele. El porunci să stăm pe loc... Se retraseră apele... Să mergem înainte, până sub Halici. Acolo se deschide o vale lărguță. Întâi sta Luca Arbore, peste o mie de călărești. Mai departe, el, cu altă mie. Și în fund, Bogdan, cu trei mii, pitulat într-un zăvoi care închide valea despre răsărit... Caii noștri odihniți și iuți... Ne pomenirăm cu patru inși c-un ștergar alb în vârful suliței. Luca Arbore le deschise drum până la el. Aci descălecară. Scoaseră căciulile încondurate, îi sărutară mâinile și-i dădură o carte ca din partea î.p.s. cardinalului... Și văzurăm pe domn ca pământul, că pământul nu l-ar fi încăput... Atât le zise: Încălecați, și haidi!... Veniseră potolit și se duceau într-o prăfăraie... Să tot fi trecut ca de când am început, și se porniră lungi șiruri de călărești. Leșii!... Când să se ciocnească cu Luca Arbore, moldovenii se desfac în două, și apucară unii într-o parte și alții într-alta. Dușmanii se reped. El... face fața dos și dosul față, și-o ia la fugă stăpânită, ceva mai iute ca leșii... În apropierea zăvoiului se desfac în două, unii într-o parte și alții într-alta... Până să se oprească

leșii, înfierbântați ca de biruință, s-aruncară valurile lui Bogdan chiuind și-i izbiră. Luca Arbore îi ia pe la spate, iar din coaste îi fulgeră ai domnului...

DOAMNA MARIA: Ei, ș-apoi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Prinși de toate părțile, azvârliră armele jos. Și curse sânge până la țurloaiele cailor... Strașnic răcnea leul Moldovei, că auia valea și codrii... Și vitejii crezură că urlă a război... Și el, pasămite, îi ținea de rău... Așa se stinse ca la jumătate din leși, până prinseră de veste care era porunca domnului... Omul în frământarea luptei nu mai e om. Îl lovești, nu-l doare. Cade și alții îl calcă, nu simte. Credință veșnică, noi și urmașii noștri (lat.).

Tot se pierde ca în genunea morții!... Numai după ce încetează bătălia... Oh! Doamnă!... se ridică de pe câmp atâta jale, că nu poți... și curg lacrimile, și plângi fără să știi pe cine... Dădu poruncă să alegem și să îngropăm pe morții noștri. Puțini picară, dar mari suflete. Ca la două sute... Aci închiseră ochii postelnicul Șteful și pârcălabul Hrăman. Că le zise milostivul: Stați, moșilor, că nu e de voi! Ei, aș!... Apoi intrarăm în Halici cu vro trei mii de prinși. Aci le dădu drumul și le zise: Spuneți cardinalului să aibă pe suflet sufletele morților din valea Haliciului. Și înapoindu-le cartea le zise: Asta s-o scrie popilor, iar nu domnilor, și nu domnului!

DOAMNA MARIA: Ei, ș-apoi...

CLUCERUL MOGHILĂ: Apoi porunci halicenilor să-i care piatră. Și cioplirăm cu toții, vro două săptămâni, bourii Moldovei. Și eu cioplii, măria-ta, că domnul, văzându-mă, nu-și putu ține râsul și zise: Meștere Moghilă, capul bourului tău ca coada lui Voitiș al meu... Mai grea dalta ca sabia, Moghilă.

DOAMNA MARIA: Apoi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Apoi făcurăm moșoroaie și pietruirăm Pocuția cu bourii noștri, adânci d-un stânjen, ducând dâră oablă din apa Nistrului până-n muntele ăl mare ce stă ca șira spinării la apusul Moldovei. În sus al lor, în jos, de sub pădurea de fagi a Haliciului, al nostru. Și...

DOAMNA MARIA: Și...

CLUCERUL MOGHILĂ: Și, după ce așeză țara, lăsă pârcălab pe Hrincovici și vameș pe Chiracola. Și ne înșiruirăm călări și plecarăm înapoi cu voievozii noștri înainte. Și începurăm să cântăm: Doină, doină, nu te duce de la mine, doină, nu fugi de bine, doină. Într-o zi Duminica Rusaliilor sta soarele să scapete, ajunserăm p-o cărăruie de piatră. O ploiță caldă stropise fâșia de drum. Voitiș, într-un ceas rău, alunecă de picioarele de dindărăt. Domnul îi puse pintenii. Calul sări și căzu, apucându-i piciorul sub el...

DOAMNA MARIA (cu spaimă): Cel cu rana?

CLUCERUL MOGHILĂ: Da...

DOAMNA MARIA: Oh!

CLUCERUL MOGHILĂ: În stânga prăpastie, în dreapta piept de munte.

Voitiș tremura... Când l-am scos, sângele pătrunsese prin legături... l-am dus pe mâini... El atât a zis: Unde e ața mai subțire, acolo se rupe... Doftorul Cesena aci. Până a doua zi piciorul se făcu butuc... Boli, aiuri ierte-mă Dumnezeu , se făcu mai bine, și de șapte zile, pe drum.

DOAMNA MARIA: Ah!

CLUCERUL MOGHILĂ (auzind buciumele): Dar iată-l!... Răsare soarele, și încălzește și pe boieri și pe oase goale, fără deosebire, că nimeni nu s-a plâns de judecățile lui în vreme de pace, ori că-n războaie n-a sărit unde a fost mai greu, însuflețind pe cei cu inima scăzută... Doamnă, să plece fetele... (Doamna face semn fetelor să se ducă.)

OANA (furișându-se): Să nu-l văd? Mai bine oarbă decât să nu-l văd! (Se dă după colacul de piatră al puțului.)

Scena V

ȘTEFAN, alb ca zăpada, vine rezemat la brațul doftorului CESENA, BOGDAN, logofătul TĂUT, vornicul JURJ, hatmanul ARBORE, postelnicul TOADER, pârcălabii COSTEA, DRAGOȘ, ALEXA, ȘANDRU, paharnicul ULEA, stolnicul DRĂGAN, jitnicerul STAVĂR și mai mulți curteni, căpitani de oaste, copii de casă, hotnogi, hânsari etc.

ȘTEFAN (intră prin poarta turnului din dreapta cu tot alaiul): Stați, copii! Opriți unde am văzut pe doamna!

DOAMNA MARIA: Măria-ta!... (I s-aruncă-n brațe.)

ȘTEFAN: Ea, ca cea dintâi rândunică, îmi vestește primăvara... Căutați sub piciorul drept, și de-ți găsi cărbune, să-l beau în paharul meu de sărbătoare, că e bun de friguri; de-ți găsi plumb, să-l topim, să-l turnăm într-o cană cu apă neîncepută, și, din ce se va închega, voi vedea ce va veni mai apoi.. (Șade pe o laiță de piatră.)

DOAMNA MARIA (îngenunchind): Ți-e cald, măria-ta?... Ai căldură... nădușești...

ȘTEFAN: Vrei să-mi fie frig? Cesena, cum e mai bine: cald ori frig?

IERONIMO DA CESENA: Mai bine cald ca frig, ma preferisco recorito senza sentir il freddo[15].

PETRU RAREȘ: Cărbune, măria-ta.

ȘTEFAN: A, e negru, dar mai negre sunt sprâncenele doamnei... Cine-ar avea inima așa de mică și așa de neagră ca să ție pică domnului lui?... Mario! Fii mândră de Bogdan al nostru... Io, Ștefan voievod, m-am pus la porunca lui, ca și portarul Sucevei, ș-a biruit tocmai cum aș fi biruit și eu... Nu e așa, boieri? Nu e așa, paharnice Ulea?... Nu e așa?...

DOAMNA MARIA: Îl uitasem pe el, măria-ta... Bogdane! (Bogdan dă-n genunchi lângă doamna.)

ȘTEFAN: Să-mi dea vin de Cotnar... Vreau să beau în sănătatea doamnei ș-a fiului ei...

CESENA: Vin, pentru ce vin? Non, serenissime[16].

ȘTEFAN: Rareș!... (Rareș se duce repede pe ușa de pe terasă.) Doftore, te-am ascultat până azi... Mi-e sete... Nu vezi pe cine am la genunchii mei? Pe muma care a purtat în pântecele ei pe domnul de mâine al Moldovei... Voitiș?... E bine?... El nu are abur, ci suflet... Să-l plimbe în fiece zi până m-oi întrema... (Rareș vine cu trei pahare, două de argint și unul de alabastru, frumos lucrat, ca un potir. Ștefan fărâmă între dește cărbunele și-l pune în

paharul de alabastru. Doamna și Bogdan iau paharele de argint. (Ștefan ridică pe al său.) În sănătatea... Ah!... (Lasă paharul în jos.)

DOAMNA MARIA: Ce te doare, păcatele mele?

ȘTEFAN: Nimic pe domnul Moldovei... Ce e durerea?... Și toate pe Ștefan Mușatin, fiul lui Bogdan și nepotul lui Alexandru cel Bun... Dă de dușcă, Bogdane... (Ștefan soarbe paharul.) Cald...

CESENA: Să ne odihnim, serenissime.

ȘTEFAN: Să te odihnești, doftore... În Italia se odihnesc mult principii... îi!... Ce-o fi durerea?

CESENA: Odihnă, serenissime.

ȘTEFAN: Mă voi odihni, dar nu acum.

DOAMNA MARIA: Te rog... să mergem...

ȘTEFAN: Mă rogi?... Neadormitul Ștefan a ajuns lăuza Moldovei... Moghilă, să-mi aduci pricinile ce-a judecat Bogdan și-a rămas fără pecetea domnească... O!... (Ștefan iese la brațul doftorului Cesena și la al Mariei pe ușa de pe terasă, urmat de toți.)

Scena VI

Paharnicul ULEA, stolnicul DRĂGAN și jitnicerul STAVĂR rămân. OANA privește în toate părțile, vrea să se ducă și se teme să n-o vadă.

PAHARNICUL ULEA: În curând scaunul Moldovei e văduv. Piciorul lui Ștefan obrintește. Încheieturile lui sunt prinse. Bietul domn! Mare a fost... că de mărimea lui nu mai sufla nici un boier... Ei, ce ziceți?

STOLNICUL DRĂGAN: Ce să zicem?... Bogdan?... De viteaz n-are cum mai fi. Dar cred că după datină ar avea drept Ștefăniță, din Țarigrad, fiul răposatului Alexandru, feciorul cel mai mare al lui Ștefan...

JITNICERUL STAVĂR: Ș-apoi domn schilod cine a mai văzut? Chior? treacă-meargă... dar orb? Că n-are un ochi deloc. I l-a scos cu sulița un călăreț teuton la Cosmin... O! să-l fi văzut cu ochiul scurs pe obraz, ca un ou cu puiul prins spart de-o cloșcă nedibace, cum răgea snopind pe dușmani... ai fi zis că vedea mai bine cu un ochi decât cu doi...

PAHARNICUL ULEA: Țara are nevoie de tihnă. Cu Bogdan, iar războaie.

STOLNICUL DRĂGAN: Ștefăniță e nevârstnic. Vom alcătui o epitropie...

JITNICERUL STAVĂR: Din cei mai de seamă boieri... Hatmanul Arbore, pârcălabul Grumază și d-ta, paharnice Ulea...

PAHARNICUL ULEA: Sâât! Nimic lui Arbore. Până n-o închide ochii șoimanul, să nu vorbim decât boierilor cu meteahnă. Din sfatul domnesc... lui Gavril Lepădatu și comisului Roată. Atât. Ochiul vulturului bătrân clipește încă... Vărsa văpăi, mă frigea privirea lui... Sâât! (Tustrei ies pe poarta din dreapta.)

Scena VII

OANA singură, apoi PETRU RAREȘ.

OANA: O! Doamne, Doamne! Să schimbe ei ursita? Cine să închidă ochii? Domnul cel sfânt? N-are sfârșit cel care are milă de toți! (Dă să iasă pe după castel și se întoarce la glasul lui Rareș.)

PETRU RAREȘ (ieșind din castel): Ce, fugi, Oană?

OANA: Nu, Rareș.

PETRU RAREȘ: De ce-ți sunt ochii roșii? Ai plâns?

OANA: Nu...

PETRU RAREȘ: Ba da... Ochii tăi sunt tulburi...

OANA: Ce ochi să rămâie senini când ai bunului Ștefan ard!

PETRU RAREȘ: El are nouă suflete, Oană. Ploile, zăpezile, zbuciumul și drumul lung și greu... Olecuță de odihnă, și se întremează zmeul bătrân.

OANA: Da, Rareș, da...

PETRU RAREȘ: Și se face bine...

OANA: Bine?... Bine să-i dea Dumnezeu!... Bine...

PETRU RAREȘ: Și ție, Oană...

OANA: Și d-tale, Rareș...

PETRU RAREȘ: Și nouă, amândurora...

OANA: Și, Rareș, și...

PETRU RAREȘ: Dă-mi o mână, Oană...

OANA: De ce?...

PETRU RAREȘ: Așa, că mi-e dragă...

OANA: O!...

PETRU RAREȘ: Ce râzi? Nu ți-am mai spus?

OANA: Ba mi-ai spus... de câte ori... În urmă mai ales...

PETRU RAREȘ: Și dreapta mi-e dragă, și stânga mi-e dragă, și amândoi ochii cu lumini adânci, și părul tău rotunjit pe spate și învolt ca un fum auriu, și gura ta cu buze ca măceșea, și mijlocul tău ca trestia de baltă, și mersul tău ușor ca de presură, și toată ființa ta...

OANA: O! Rareș... (Râde.) Și toată ființa mea... (Râde.)

PETRU RAREȘ: Toată ființa ta mi-e dragă, că te iubesc, Oană!

OANA: Cum, Rareș?... (Râde.)

PETRU RAREȘ: Întruna te-am visat, Oană... Și te-am văzut întruna la război... Când porneam cercetașii, când mă băteam, când mă culcam, când mă sculam, călare, pe jos, la șipote, în codru, neostiat [17] în fața ochilor

mei...

OANA: Ca p-o soră, Rareș.

PETRU RAREȘ: Nu ca p-o soră...

OANA: Și de când, Rareș?

PETRU RAREȘ: De când împlinișI 14 ani... De pe la Paște...

OANA: Mi-ești drag, Rareș, dar...

PETRU RAREȘ: Dar...

OANA: Nu ții minte când mă ridicai în brațe să rup para cea mai coaptă, când te cățărai în vârful copacilor ca să-mi dai pui de stăncuță...

PETRU RAREȘ: Da... și te sărutam...

OANA: Da, și mă sărutai... Ș-acum... na... sărută... (Râde.)

PETRU RAREȘ: Nu, Oană, nu așa!

OANA: Dar cum, Rareș, cum?... Ca p-o miluită fără părinți?

PETRU RAREȘ: Nu...

OANA: Ca p-o pripășită la curtea doamnei Maria?

PETRU RAREȘ: Ah! nu...

OANA: Ca p-o pasăre pribeagă?... Și nu uita că tu ești boier, Rareș...

PETRU RAREȘ: Ce boier?... Al Mariei ș-al lui Rareș, pescarul din Hârlău.

OANA: Ești căpitan de oaste și prieten al domnului Bogdan...

PETRU RAREȘ: Sunt ce sunt, și fără tine mai bine să nu fiu!

OANA: Doamne, Rareș... Dar tu mi-ești ca un frate... Eu mireasă? N-ai nici cui să mă ceri.

PETRU RAREȘ: Stăpânului a toate, ca unui drept părinte.

OANA: A! nu, Rareș, nu!... Nu simț nimic în mine... Mi-ești drag ca un frate, dar nu te iubesc... Și domnul e bolnav...

PETRU RAREȘ: Domnul e bun, milostiv și îndurător... (O sărută pe amândoi obrajii și pleacă repede.)

OANA: Ciudat!... Dar să nu uit pe paharnicul Ulea! (Iese prin stânga pe după castel.)

Scena VIII

ȘTEFAN, cu piciorul înfășurat, iese șchiopătând puțin la brațul DOAMNEI MARIA, IERONIMO DA CESENA.

ȘTEFAN (se așează pe laița de piatră de sub copacul din mijloc): Așa... Aer, doftore, aer... Cosi, serenissime... non, serenissime... si, serenissime[18] ... pentru o zgaibă... Parc-aș fi copil...

CESENA: Serenissime, nici o mișcare...

ȘTEFAN: Zău...

CESENA: Parole non piu[19]...

ȘTEFAN: Non piu... Ca un mort... uf!... când voi avea nevoie de d-ta, doftore, te chem... (Doftorul se duce în castel.)

DOAMNA MARIA: Ascultă-l...

ȘTEFAN: Eu?... S-ascult?

DOAMNA MARIA: Măria-ta...

ȘTEFAN: N-am ascultat de tătari, de leși, de unguri, de turci... și s-ascult d-un venezian... a! ha!...

DOAMNA MARIA: De când ai început să vorbești, a crescut căldura... (Îi pipăie mâinile).

ȘTEFAN: Și va veni ș-un doftor de la Nüremberg și altul de la Mengli-Ghirai... Îmi scrie că știe și toaca-n cer... Un evreu...

DOAMNA MARIA: Mai puțin, măria-ta...

ȘTEFAN: Puțin, puțin... Toți doftorii la capul unui bolnav...

UN CURTEAN: Măria-ta, foaia judecătilor.

DOAMNA MARIA: Ah!

ȘTEFAN: Clucerul Moghilă? Să...

Scena IX

ȘTEFAN, DOAMNA MARIA, clucerul MOGHILĂ.

CLUCERUL MOGHILĂ: Măria-ta...

ȘTEFAN: Judecățile dezlegate.

MOGHILĂ (citește): Oancea cu văduva lui Isaia pentru o fâșie de moșie. Prigonitorul pierde. Pan Mirăuț nu dă depline socoteli ipitropisiților săi nepoți. E osândit să le plătească 100 de galbeni genovezi și să nu mai ipitropisească pe vreunul din neamul lui au din prietenii lui. Obștea răzășilor Pătrășcani pentru 12.000 de fălci, cu munte, cu stâni, cu țărcători și cu ocini. Judecata, peste altă zi nehotărâtă...

ȘTEFAN: De ce?

CLUCERUL MOGHILĂ: Prealuminatul Bogdan s-a făgăduit că va merge însuși la fața locului.

ȘTEFAN: Bine.

CLUCERUL MOGHILĂ: Vornicul Duma, fiul lui Vlaicu, vărul măriei-tale, cu șapte sate omenești pentru robire de mori. Vornicul Duma pierde.

ȘTEFAN: Cine pierde?

CLUCERUL MOGHILĂ: Vărul măriei-tale.

ȘTEFAN: Bine!

CLUCERUL MOGHILĂ: Pârcălabul Ieremia cu popa Frusănel pentru vaduri de pive. Frusănel rămâne pe pan Ieremia. Hatmanul Dugea cu satele rusești de lângă Roman pentru vro 3.000 de stânjeni. Hatmanul rămâne pe ruși.

ȘTEFAN: Î... î... î... rău... Bine a judecat, dar rău... Știu... Spune-i lui Bogdan să taie din moșia mea Trifești 3.000 de stânjeni și să dea rușilor...

DOAMNA MARIA (la urechea lui Moghilă): Scurtează.

CLUCERUL MOGHILĂ: Să nu ies eu scurtat, doamnă.

ȘTEFAN: Ei?

CLUCERUL MOGHILĂ: Cele criminalicești. Din douăzeci de pricini, două mai însemnate. Un nărăvit hoț, tăierea mâinilor. Un ucigaș, zobirea capului cu buzduganul. Toate au fost prefirate cu de-amăruntul de înțeleptul Bogdan-vodă.

ȘTEFAN: Bogdan... Război și dreptate... Război împotriva oricărui dușman și dreptate față de oricine... de neamurile tale... de tine chiar, deși după legea pământului nu se cuvine să judeci. Domn d-ai fi... să stai d-oparte... Alții să aleagă.

DOAMNA MARIA: Măria-ta, prea mult...

ȘTEFAN: Dacă Cesena ar avea chipul Mariei ori Maria știința lui Cesena, m-aș vindeca într-o clipă și m-aș îmbolnăvi în cealaltă. Adu mâna, Mario. Mai am căldură?

DOAMNA MARIA: Nu, măria-ta.

ȘTEFAN: Atunci?... Ce mai e, Moghilă?

CLUCERUL MOGHILĂ: Pricinile de judecat.

ȘTEFAN: Le pui zi peste... Azi e 30 iunie... Peste trei zile. (Clucerul Moghilă iese pe poarta din dreapta).

Scena X

ȘTEFAN, DOAMNA MARIA, OANA.

UN CURTEAN: Oana, măria-ta.

ȘTEFAN: Oana?... Să intre... (Oana intră.) A! băbătie... Cum o duci cu bătrâneţile?... Vino încoa... aci... jos... mai aproape... (Oana îi sărută mâinile și le-aduce la frunte.) O plută bătrână și scorboroșită lângă un brăduț verde, stufos și drept! Cine te-aduse pe tine pe tărâmul ăsta? Și de unde?

OANA: Măria-ta... De unde?... Nu știu...

ȘTEFAN: Nu mai am căldură. Sunt bine. Uite, Mario... De unde?... nu știi. Ia uită-te la mine... Așa... Tu ai ceva în capul ăsta... Mi-ascunzi ceva... Vrei să-mi spui și te oprești...

OANA: Aș vrea, măria-ta...

ȘTEFAN: Ei...

OANA: Aș vrea, măria-ta...

ȘTEFAN: Rareș...

OANA (tresare): Rareș?

ȘTEFAN: Da, Rareș, nu ți-a mai prins vro stăncuță... Da... da... s-a făcut mare... E căpitan... Se bate cu leșii și se bate zdravăn... O s-ajungă hatman... Căci n-am avut parte de copii!... Alexandru... Iliaș... Petru... Cât să lungesc pomelnicul?... Și Olena, după fiul nebunului de cuscru al Moscovei... Îi moare bărbatul... Ea și fiul ei închiși într-un turn... Și eu?... Doar cu Bogdan...

DOAMNA MARIA (arătându-i pe furiș pe Oana): Să nu mâniem p-Ăl-de-sus...

ȘTEFAN: Da... Partea mea a fost să sărut ce este al meu ca și cum n-ar fi al meu, să fur mângâierile, și mângâiere să nu am... Ce-ai vrea să-mi spui, Oană?

OANA: Aș vrea, măria-ta, să...

ȘTEFAN: Ei...

OANA: Aș vrea...

ȘTEFAN: Doamnă... să știi că fetișcana asta s-ascunde de tine...

DOAMNA MARIA: Da, Oană?... Vă las...

OANA (cuprinzând genunchii doamnei): Iartă-mă, doamnă! (Doamna Maria o mângâie pe păr, surâde și iese.)

Scena XI

ȘTEFAN, OANA, mai târziu doftorul CESENA.

ȘTEFAN: Mai aproape... mai... Spune-mi...

OANA: Sosiși, măria-ta... Tare mi-era dor... Mă dădui după colacul fântânii... Ș-auzii tot...

ȘTEFAN: Tot și nimic...

OANA: Nu...

ȘTEFAN: Atunci nici tot, nici nimic... (O mângâie.)

OANA: Nu... Porni alaiul domnesc și trei boieri rămaseră...

ȘTEFAN: Trei boieri?

OANA: Da... Paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jitnicerul Stavăr...

ȘTEFAN: Paharnicul Ulea?

OANA: Vorbiră și-i auzii... O urzeală, măria-ta...

ȘTEFAN: Împotriva mea?

OANA: Nu, măria-ta...

ȘTEFAN: Atunci, împotriva cui?

OANA: Împotriva lui Bogdan...

ȘTEFAN (sare în sus): Ce?

CESENA (intrând repede pe ușa de pe terasă): Basta, senerissime! [20]

ȘTEFAN (pune mâna pe sabie): Ieși! (Iese.) Dă-nainte, Oană!

OANA: Vor s-aleagă domn pe nepotul măriei-tale, pe Ștefan, fiul răposatului Alexandru.

ȘTEFAN: Și-n locul cui s-aleagă domn? Nu este domn?

OANA: După ce nu va mai fi... (Își cuprinde capul în palme.)

ȘTEFAN: Nici n-au treierat grâul din care să-mi fiarbă colivă și mi-o și-mpart! (Ca și cum ar vorbi singur.) Patruzeci și șapte de ani am dus țara cu noroc... (Scuturându-se.) Am s-o duc și când voi muri, și după ce vor pecetlui piatra pe dasupra mea!... Oană, bine-ai făcut... Să n-afle doamna... Îți poruncesc să nu mai știi nici tu!

OANA: Da... Ca și cum ar fi fost aici și c-o lingură aș fi luat... și-aș fi aruncat în foc... a ars... și-apoi, nimic... (Își scutură palmele.)

ȘTEFAN: A!... Așa... așa... Du-te. (Oana se duce pe ușa de pe terasă.) O! ce păcat că nu i-am mărturisit de unde e! (Îl trec lacrimile.) De! nu fi muiere! (Bate în palme. Un curtean intră din dreapta.) Moghilă... Să vie îndată. (Din întâmplare găsește o oglindă venezianã.) Grozav am îmbătrânit!

Scena XII

ȘTEFAN, clucerul MOGHILĂ, venind pe poarta din dreapta.

ȘTEFAN: Moghilă, lasă închinăciunile.

CLUCERUL MOGHILĂ: Să-mi spuie popa, nu te mai închina... bine ori rău... Dar să iasă din icoana la care te închini o mână care să te ia de păr... O!...

ȘTEFAN: Poftă de glumă... Să glumim, clucere Moghilă.

CLUCERUL MOGHILĂ: Să glumim?

ȘTEFAN: Ah!... Nu e nimic... Unde-au ajuns slovenii cu letopisețul meu?

CLUCERUL MOGHILĂ: Abia la jumătate...

ȘTEFAN: La ce fapt?

CLUCERUL MOGHILĂ: La bătălia de la Cosmin.

ȘTEFAN: Ce spui?... Abia vro 39 de ani din viața mea. Și mai au...

CLUCERUL MOGHILĂ: Jumătate...

ȘTEFAN: Încă 39 de ani...

CLUCERUL MOGHILĂ: Dacă jumătatea d-a doua n-a fi ceva mai lungă ca cea dintâi.

ȘTEFAN: O! ho! ho!... Slovenii s-au pripit la scris... N-au greșit... presimțind că-n a doua jumătate... Cam grea răsuflarea de câteva zile... Moghilă, ce face Voitiș... bidiviul care m-a purtat în spinare doisprezece ani?

CLUCERUL MOGHILĂ: Ar face bine dacă n-ar fi pus picioarele în sus...

ȘTEFAN: M-a lăsat?

CLUCERUL MOGHILĂ: S-a dus bietul Voitiș... Cum ajunse în grajdul de piatră pică d-a-n picioarele, căscă gura, mai suflă o dată și...

ȘTEFAN: Așa se cade să moară un domn... dar el...

CLUCERUL MOGHILĂ: Calul domnului, măria-ta...

ȘTEFAN: Da, calul domnului... Ștefan fără picioare și fără cal... O! și cum mă ducea la izbândă... ca un vifor năpustit în valea Sucevei!... Semn rău...

CLUCERUL MOGHILĂ: Ei, aș!...

ȘTEFAN: Semn rău, Moghilă!... Ce va să zică să mori de moarte bună?

CLUCERUL MOGHILĂ: Să mori în patul tău.

ȘTEFAN: Nu, Moghilă... Dumnezeu a dat omului simțurile prin care veghează sufletul. La o cârnire a vieții simțurile, unul câte unul, încep să se

întunece. O sită se coboară pe ochi, vezi turbure, nu mai vezi... Se vătuiește auzul. S-a dus ascuțimea lui... Aud...? Ce zici?... Nu mai aude... Și când cercetașii nu mai veghează, sufletul părăsește stârvul acesta... Asta e să mori de moarte bună... Eu aud și văd ca la patruzeci de ani...

CLUCERUL MOGHILĂ: N-aveam dreptate?... Istoria a ajuns la jumătatea vieții măriei-tale.

ȘTEFAN: Așa ar fi de n-ar fi și pieiri năprasnice... Nu de sabie, nu de apă, nu de foc, ci când piei ca mine... Nimic. (Se sprijină pe Moghilă.)... Cu sufletul întreg, cu dragoste pentru toată țara cu tot cuprinsul ei... oh!... Ascultă, Moghilă... Vorba de pe urmă a lui Ștefan e lege tuturora?

CLUCERUL MOGHILĂ: Sfântă ca sfânta cumincătură din sfântul potir!

ȘTEFAN: Și vouă, boierilor?

CLUCERUL MOGHILĂ: Boieri, curteni, răzăși, țărani, una în fața domnului.

ȘTEFAN: Să strângi pe boierii și pe ostașii ce-au mai rămas în Suceava, mâine, întâi de iulie, zi în care... Nimic. (Se sprijină pe Moghilă.)... Ești tu credincios, Moghilă?

CLUCERUL MOGHILĂ: Ca-n fața lui Dumnezeu și a Domnului nostru Isus Christos... Jur!...

ȘTEFAN: Nu jura... Că n-are să afle nimeni din ce-i auzi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Nimeni!

ȘTEFAN: Mâine sui în scaunul Moldovei pe Bogdan...

CLUCERUL MOGHILĂ: Doamne!

ȘTEFAN: Ce?

CLUCERUL MOGHILĂ: Doamne... Facă-se voia ta...

ȘTEFAN: Am îmbătrânit... O! îndoială!... Și aș putea să scap... dar sufletul nu vrea și trupul nu mai poate... (Trage sabia pe jumătate.) Nu... nu mă mai ascultă... Degeaba o port... (Se reazemă pe Moghilă.)... Și poate să dau ochi cu Ăl de Sus...

Actul III

Sala tronului. De jur împrejur, câte două rânduri de jețuri în stil bisericesc. În dreapta, lângă tron, un jeț mai înalt cu stema Moldovei. Pe pereți se văd portretele strămoșilor. În fund, în dreapta și în stânga tronului, două intrări. Pe laturea din stânga, planul al doilea, o ușă. Ferestre în dreapta.

Scena I

Doftorul IERONIMO DA CESENA, doftorul IOHAN KLINGENSPORN, doftorul ȘMIL. Fiecare păstrează puțin accent în vorbire, iar CESENA vorbește pe jumătate italienește.

DOFTORUL CESENA: Rămâi ca marmora...

DOFTORUL KLINGENSPORN: Multă lume grijit la Nüremberg, dar ca palatinul n-am aflat... Așa de bolnav și așa de tare... Iessus Maria!

DOFTORUL ȘMIL: Oțelit... în aer, în luptă... Pe trupul dumnealui numai crestături... Am milă, n-am știință... Rana de la picior îi otrăvește trupul dumnealui... Și Mengli-Ghirai e tare, dar un guturai, și la pat... Atunci să vedeți... Unde e Șmilică?... Șmilică, ai mâncat?... Șmilică, ce, tu ești supărat? N-am nimic. Vezi, eu am, Șmilică. În viteazul ăsta, o putere care scapă medicinii... O voință care a voit slobod până la sfârșit...

DOFTORUL CESENA: L-am văzut, amestecat cu nemții. Gemea codrii de freddo. El ajuta și încuraja pe toți... Cu miei ochii... come un fulmine dal cello nella bataglia da Halicio... E ammalato Dio Santo[21]!

DOFTORUL ȘMIL: Klingensporn, ce zici de rană?

DOFTORUL KLINGENSPORN: Ai dreptate... Peste șaptezeci de ani... hî... Să i-o ardem cu fierul roș...

DOFTORUL ȘMIL: Ei! prin câte focuri a trecut dumnealui... să treacă și prin ăsta... O să vrea?

DOFTORUL CESENA: Să-l încredințăm că e durere grozavă... Serenissime, ma che dolore... Io voglio... Ho studiato questo uomo maraviglioso[22]...

DOFTORUL ȘMIL: Sâât... Vine!

Scena II

Cei de sus. ȘTEFAN intră pe ușa din stânga, și mai îmbătrânit, cu piciorul înfășurat, la brațul DOAMNEI MARIA. Doamna, îmbrăcată închis.

ȘTEFAN: Doftori... prieteni... sunteți bine? O! ce plecăciuni! Mă prind că Șmil a măturat dușumeaua cu fruntea... Nu, Șmil... Mie nu-mi plac toate câte îi plac bunului meu prieten Mengli-Ghirai... Nițică știință... Mario... Mario... Ce tresari... (la doftori). Am căldură?

DOFTORUL ȘMIL: Oleacă, măria-ta.

ȘTEFAN: Ard?

DOFTORUL ȘMIL: Arzi?... A, nu...

ȘTEFAN: Dacă nu ard, ce vă-ngrijiți? Cine nu arde nu se sfârșește...

DOFTORUL KLINGENSPORN: Mai mult odihnă, măria-ta.

ȘTEFAN: De mâine încolo, pace cu știința... Mă voi odihni... Așa... întins... nemișcat ca un mort... Nimic, Mario... Până mâine, trebile țării... Mario...

DOAMNA MARIA: Ce poruncește preaslăvitul stăpân?

ȘTEFAN: Mai puțin ca o poruncă și mai mult decât o dorință.

DOAMNA MARIA: Ascult, Ștefane.

ȘTEFAN: Așa... așa, dragă... Ah! e demult de atunci... Prea ești întunecată în straiele astea... Vreau ceva mai altfel...

DOAMNA MARIA: Mă duc și mă întorc cum dorești.

Scena III

ȘTEFAN, doftorul IERONIMO DA CESENA, doftorul KLINGENSPORN, doftorul ȘMIL.

ȘTEFAN (răsucind sabia): Cârjea mea, Șmil...

DOFTORUL ȘMIL: Cârjea?... N-aș vrea să iasă cârje din teacă...

ȘTEFAN: Niciodată n-am scos-o împotriva unui om cumsecade.

DOFTORUL ȘMIL: Niciodată n-am dorit să fiu mai cumsecade...

ȘTEFAN (cu un surâs trist): Ești cum ești, cum ai ieșit din părinții tăi... Și cârjea mea e cum e, cum a ieșit din mâna genovezilor...

DOFTORUL ȘMIL: O! biata mamă, tare a țipat înainte să mă scoată...

ȘTEFAN: Ce de țipete până să scoată oțelul acesta, ce de lovituri, Șmil, privind la fiecare lovitură o parte din soarta ei viitoare.

DOFTORUL ȘMIL: Putea genovezii s-o bată cât ar fi voit, dacă nu te-ai fi bătut și n-ai fi bătut măria-ta cu ea... Asta e adevărata ei soartă!

ȘTEFAN: A! Știi tu, Șmil, că tu ești ca sabia mea?

DOFTORUL ȘMIL: Ca sabia?... Eu?... Și de ce?

ȘTEFAN: Ca și ea, ești foarte ascuțit pe dinăuntru.

DOFTORUL ȘMIL: Ea taie totdeauna, eu vindec când pot.

ȘTEFAN: Când poți, Șmil, dar când nu poți?

DOFTORUL ȘMIl: Vindecă Dumnezeu unde nu putem noi...

ȘTEFAN: Dumnezeu... Șmil, din două picioare bolnave tu poți face numai unul, dar zdravăn?

DOFTORUL ȘMIL: Asta?... Nu, măria-ta.

ȘTEFAN: Dar din doi oameni sănătoși ai putea să faci un bolnav?

DOFTORUL ȘMIL: Din doi oameni sănătoși?... Aș face și doi bolnavi dacă m-ar lăsa inima.

ȘTEFAN (răsuflând adânc): Ah... Răsuflarea... Aci.

DOFTORUL CESENA: Non, serenissime, qui[23].(Arată piciorul.)

ȘTEFAN (punându-se pe un jeț cu stemă): Îl simt mai puțin. (Se întinde.) La brațul doamnei am venit până aici... Nu pricep...

DOFTORUL KLINGENSPORN: Te simți mai bine, dar...

ȘTEFAN: Sunt mai rău, ho! ho! Nu mai pricep... Sunt mai rău când sunt mai bine, mai bine când aș fi mai rău, și bine de tot când aș pune mâinile pe piept... Signore, dă-mi brațul... î-î-î-î... Cu trei nu se poate să scap... (Se duce în dreptul portretului lui Alexandru cel Bun.) Acesta fu un om și nu mai e de mult... Șmil, cum ți se pare?

DOFTORUL ȘMIL: Parcă surâde... Bun și milostiv...

ȘTEFAN: De unde știi? Tu n-ai auzit de el. Poate că nici tat-tău nu se născuse pe când domnea el.

DOFTORUL ȘMIL: Ce poate fi rău în castelul acesta?

ȘTEFAN: Ai!... Nimic... Și dacă mâna ta cea dreaptă te smintește, taie-o pe ea și-o leapădă în foc...

DOFTORUL ȘMIL: Da, în foc, dar nu s-o tai...

ȘTEFAN: Ce, Șmil, tu să îndrepți Evanghelia?

DOFTORUL ȘMIL: Eu să-ndrept? Nu îndrept nimic, dacă nu îndrept piciorul Domnului la al căruia nume se închină stăpânul meu... Am cerca... dar sunt dureri... grozave dureri... o! brrrr!

ȘTEFAN: Ce dureri, Șmil?

DOFTORUL ȘMIL: În loc să faci un foc mare, să tai piciorul și să-l lepezi în foc, mai bine ar fi să iei tăria focului și să arzi răul care se întinde... Brrr... Grozave dureri!

ȘTEFAN: Brrr! grozave dureri... Și se sfârșește. O! ho! ho! prieteni, și vă e milă?... Ardeți stricăciunea după acest stârv care a fost odinioară nebiruitul Ștefan! Puneți foc pretutindeni, ș-aici... ș-aici... ș-aici... până-ți preface în scrum trecuta mărire de o clipă ce-a strălucit în fața atâtor orbi, domnii creștinătății!... Șmil... a! Șmil... puteai să-mi spui da dreptul... Pe cuconi să-i momești, dar nu pe Ștefan... Ardeți degrab și fără milă! (Le face semn să se ducă.) Să vedem dacă bătrânețile mele s-or mai aprinde de focul vostru.

UN CURTEAN: Petru Rareș (Ștefan îi face semn să intre.)

Scena IV

ȘTEFAN, PETRU RAREȘ și mai în urmă DOAMNA MARIA.

ȘTEFAN: Ce vrei, Rareș?

PETRU RAREȘ: Doresc domnului nostru atotputernic sănătate și voie bună.

ȘTEFAN: Dorești?... Te cred... Domnului nostru... hî... Atotputernic când îi dorești sănătatea pe care nu o are?... Ce te sfiești ca o fecioară când dă cu ochii întâiași dată de ce-i e drag?... Rareș... de la cine-ai învățat tu să ții ochii în pământ? De la mine? Sau de la tătâne-tău Rareș? Da... socul e plăcut... o fi dând trandafiri...

PETRU RAREȘ: Stăpâne, n-am învățat știința ierburilor, dar, pe cât mă taie capul, socul n-a dat niciodată trandafiri.

ȘTEFAN: Dacă te-ar tăia capul cum taie brațul tău, dintr-un pescar ar ieși preț de ce-au prins toți pescarii de la începutul lumii și până s-ar sfârși și pești și pescari... Oh!... Cine vine?... Mi s-a părut...

PETRU RAREȘ: Doamne...

ȘTEFAN: Mai bine.

PETRU RAREȘ: Ce să fie mai bine?

STEFAN: Rareș, tu nu ești un băiat cuminte... Pentru ce Oana... (Rareș tresare.) Da... Oana mi s-a plâns că nu-i prinzi pui de sălbătăciuni... De ce?... Te-ai făcut mare... O s-ajungi hatman...

PETRU RAREȘ: Doamne...

ȘTEFAN (îl mângâie): Oh! prostule... Ce te-aduce?

PETRU RAREȘ: Am venit...

ȘTEFAN: Dacă n-ai fi venit, n-ai fi aci.

PETRU RAREȘ: Să...

ȘTEFAN: Să?

PETRU RAREȘ: Iartă-mă, doamne, iubesc!

ȘTEFAN: A! ha! Ba vezi c-o să mă îndrăgostesc eu!

PETRU RAREȘ: E fată bună...

ȘTEFAN: Bună și frumoasă, firește.

PETRU RAREȘ: Bună...

ȘTEFAN: Ca pita caldă.

PETRU RAREȘ: Bună... săracă... și fără părinți.

ȘTEFAN: A! fără părinți? Atunci cum s-a născut?

PETRU RAREȘ: Necunoscuți, măria-ta.

ȘTEFAN: Ai dreptate, că tu cu tat-său d-ai vorbi nu l-ai cunoaște.

PETRU RAREȘ: Iubesc pe Oana, măria-ta!

ȘTEFAN: Cum?... N-am auzit... O! ho! ho!!... Cu bătrânețile... Da, Oana e fată bună și frumoasă și cuminte... Piciorul meu știe, și Dumnezeu, și eu. Săracă și fără părinți... tu știi... Dumnezeu n-a aflat... Și eu mă îndoiesc... Tu mi-o pețești mie ca p-un copil... Și e copil, mititica... Biiine... Dar ei... i-ai spus?

PETRU RAREȘ: Da, măria-ta.

ȘTEFAN: Și?

PETRU RAREȘ: Că mă iubește ca p-un frate, dar că nu simte nimic... C-aș fi boier, și ea...

ȘTEFAN: Aș, aș, aș! (Doamna intră pe ușa din stânga.) Doamnă... Ce frumos ești îmbrăcată... Rareș tocmai îmi povestea că iubește... Pe cine, mă?

PETRU RAREȘ: Pe Oana...

DOAMNA MARIA: Pe Oana?... Dar e un copil... Și săracă... Și...

ȘTEFAN: Un copil... Nici tu nu erai mai mare...

DOAMNA MARIA (speriată): Ștefane! Măria-ta! (Îl trage d-o mână.)

ȘTEFAN (îi face semn de înțelegere): Nu-ți zisei d-asta, ci d-astălaltă. Asta mă doare... Eu nu mă opui... Aș vrea să văd pe Oana alături de tine, s-o îngrijești, s-o aperi, să aibă și ea același nume ca tine. Când o zice cineva Oana să se gândească la Petru și mai sus... Rareș, dar și tu ești un copil. Abia să fi împlinit douăzeci și unu de ani. Ei, tu știi din cine te-ai născut... și eu... Ia unul din caii mei, care ți-o plăcea, fie și pe Voitiș...

DOAMNA MARIA: Voitiș?

ȘTEFAN: Știu... Să nu încaleci pe Voitiș, ci să iei alt cal care să te ducă ca vântul pe fața pământului. Să nu ocolești nici deal, nici vale, nici munte, nici iaz, nici codri... până în Hârlău. Și să-i spui Rareșoaiei așa: Mamă, mie mi-a venit ceasul, vreau să mă însor, și mireasa mea e bună, frumoasă, fără părinți, este Oana de la curtea Mariei a bietului domn al Moldovei. Și ce-o chibzui ea să vii să-mi spui... Că despre mine, vă blagoslovesc p-amândoi!

PETRU RAREȘ: Zbor...

ȘTEFAN: Să te văd... (Rareș dă să iasă repede și se încurcă.) Nu p-acolo, Rareș, că n-o să ieși prin zid! (Rareș iese în fugă.) Patima, Mario. Ăst copil mi-aduce aminte vremile vechi. Îîîî... Nimic... trecător... Rău am făcut... I-am crescut în neștiință... Va afla tot... Săracul Petru... Să-l privim când pleacă... (Se duc la fereastra din dreapta.)

DOAMNA MARIA: Să-l privim...

ȘTEFAN: Da, a luat pe Dereș[24]... Pune șeaua... Strânge chinga să crape calul... Sus... (S-aude un tropot de cal.) De când sunt n-am văzut un călăreț care să-nghită depărtările... Mă... multă sănătate Răreșoaii... O! iartă-mă, doamnă... O biată bătrână, bătrână... Pe după deal... la vale... ca o mogâldeață... Abia se mai vede... Nu se mai vede!... Oh! sângele

Mușatinilor n-are astâmpăr, fierbe, năvălește ca haiturile de la munte!... Mario, o să vie boierii... Să ne-mbrăcăm de sărbătoare. Bogdan nu vrea. Opinteli zadarnice. Io, Ștefan voievod, vreau!

DOAMNA MARIA: Să zic nu, m-aș uni cu dușmanii țării împotriva copilului meu, să zic da, aș ține cu copilul împotriva tatălui. Se năruie un tron din slava lui trecută și un altul se ridică în strălucirea lui viitoare. Plâng pe unul, binecuvântez pe celălalt. Între aste două măriri inima mea de femeie nu găsește mângâiere!

ȘTEFAN: Ștefan a trăit, Bogdan începe! (Ies.)

Scena V

Stolnicul DRĂGAN și jitnicerul STAVĂR intră prin dreapta.

STOLNICUL DRĂGAN: Văzuși pe paharnicul Ulea?

JITNICERUL STAVĂR: Da, acum chiar.

STOLNICUL DRĂGAN: Tot așa?

JITNICERUL STAVĂR: Și mai dârj.

STOLNICUL DRĂGAN: A vorbit cu...

JITNICERUL STAVĂR: Da, cu cinci boieri mari, afară de cei doi din Sfatul domnesc.

STOLNICUL DRĂGAN: Ei, ce e?

JITNICERUL STAVĂR: Strună... Și Ștefan din ce în ce mai rău...

STOLNICUL DRĂGAN: Așa se zice.

JITNICERUL STAVĂR: Vor să-l arză.

STOLNICUL DRĂGAN: S-a mai vorbit ș-alt dată, dar cum e el, ba azi, ba mâine, cu judecățile, cu războaiele, cu trimeșii de la unguri, de la țarul Ivan, de la leși, de la Mengli-Ghirai, de la turci, de la munteni, a dat zi după zi, an după an, până l-a prididit boala.

JITNICERUL STAVĂR: Poi de l-o arde, cum e el de bolnav și de bătrân...

STOLNICUL DRĂGAN: Și de slab...

JITNICERUL STAVĂR: S-a dus Ștefan...

STOLNICUL DRĂGAN: Vecinica lui pomenire...

JITNICERUL STAVĂR: Dumnezeu să-l ierte...

STOLNICUL DRĂGAN: A fost bun... nu zic...

JITNICERUL STAVĂR: Și drept...

STOLNICUL DRĂGAN: Cu țara, da...

JITNICERUL STAVĂR: Pe noi ne-a cam scurtat...

STOLNICUL DRĂGAN: Boier, răzăș, țăran supus, era totuna în fața lui...

JITNICERUL STAVĂR: Moșiile le împărțea numai la ostași...

STOLNICUL DRĂGAN: Din supuși îi făcea răzăși, din răzăși boieri sadea.

JITNICERUL STAVĂR: Ce era boerul de sfat, Cosma Șerpe? Nimic. Un răzăș. După Bătălia de la Cosmin, îl boieri, ș-acum e în divanul țării...

STOLNICUL DRĂGAN: Și cu munteanca ceea...

JITNICERUL STAVĂR: Jupânesele noastre, rar poftite la castel...

STOLNICUL DRĂGAN: Că de doi ani, de când l-a întețit boala, de loc...
JITNICERUL STAVĂR: Ca o călugăriță... cu fetele, toată ziulica...
STOLNICUL DRĂGAN: De Rareș... ce zici?
JITNICERUL STAVĂR: Harnic flăcău... Bun de războaie... Portarul Arbore știe multe...
STOLNICUL DRĂGAN: He! ba vezi că nu... Cu el a petrecut Ștefan în Hârlău... nu cu mine...
JITNICERUL STAVĂR: La frumoasa pescăriță...
STOLNICUL DRĂGAN: Păi Rareș...
JITNICERUL STAVĂR: Așa se zice...
STOLNICUL DRĂGAN: Arbore știe bine... La naștere l-ar fi înfierat...
JITNICERUL STAVĂR: E!
STOLNICUL DRĂGAN: ...pe spata dreaptă c-un cerc.
JITNICERUL STAVĂR: Rareș o fi știind?
STOLNICUL DRĂGAN: Nu se află.
JITNICERUL STAVĂR: Rareș plecă mai adineauri... Unde-o fi plecat?
STOLNICUL DRĂGAN: Se ducea p-un dereș de nu i se vedeau picioarele... Unde? Nu știu... Ulea vine?
JITNICERUL STAVĂR: Nu crez, poate da, poate nu. Mi-a zis să ne uităm bine la Ștefan, că el e cam bolnav...
STOLNICUL DRĂGAN: Hî!
JITNICERUL STAVĂR: Ai auzit c-ast-noapte o bufniță a țipat toată noaptea pe castel?
STOLNICUL DRĂGAN: Nu.
JITNICERUL STAVĂR: Buha... țipă, țipă până despre ziuă... Când să zboare, o mâță neagră hat, ș-o mâncă. Mâța se spăla pe bot. Un vultur căzu săgeată și înhăță pe mâță. Pe vultur îl săgetă un curtean, și alergând după vultur, curteanul căzu într-o prăpastie...
STOLNICUL DRĂGAN: Ce-o mai fi ș-asta?
JITNICERUL STAVĂR: Și azi-dimineață o vacă, din vitele domnești, a sângerat în șistar, pe când o mulgea...
STOLNICUL DRĂGAN: Ciudat!
Jitnicerul Stavăr: Luna s-a arătat c-un cearcăn roșu; câinii au urlat; o femeie a născut un copil cu picioarele de ied...
STOLNICUL DRĂGAN: Urâte semne!
JITNICERUL STAVĂR: Ș-acum privește... (Se uită pe fereastra din dreapta.)
STOLNICUL DRĂGAN: Acușica era senin, fără pic de nori, și deodată se bolovăniră nori negri cum e catranul, că se-ntunecă ca noaptea... Și colo, departe, departe, de unde izvorăște Suceava, cerul e roșu parc-ar arde o cetate.
JITNICERUL STAVĂR: Privește... Vezi tu un nor... ca un balaur? Cu cap, cu gura căscată, cu aripile întinse... cum se repede să înghiță p-un

moșneag cu plete lungi... Vezi? Aci... aci... ha... haiti... S-a topit moșneagul... Cine vine?

Scena VI

Cei de sus. Hatmanul LUCA ARBORE, postelnicul TOADER, vornicul JURJ, pârcălabii COSTEA, DRAGOȘ, ȘANDRU și ALEXA vin din dreapta.

HATMANUL ARBORE: Bună ziua, frate Drăgan, bună ziua, Stavăr.

STOLNICUL DRĂGAN: Bună să-ți fie inima!

JITNICERUL STAVĂR: Ca totdeauna...

POSTELNICUL TOADER (se uită pe fereastră): Bună, bună și nu prea bună...

PÂRCĂLABUL COSTEA: Ce? Inima lui Arbore?

POSTELNICUL TOADER: Aș... ziua de azi... Se zice că ziua bună se cunoaște de dimineață... Până mai adineaurea senin, și deodată s-a întunecat că abia se mai vede...

PÂRCĂLABUL DRAGOȘ: Era să plec la Neamțu... M-ar fi murat ca p-un câine...

PÂRCĂLABUL ȘANDRU: Înhămase la olac , când mă vesti Moghilă...

VORNICUL JURJ: Ce sărbătoare să fie azi?

HATMANUL ARBORE: Nici una.

VORNICUL JURJ: Moghilă mi-a zis să mă îmbrac ca de sărbătoare.

PÂRCĂLABUL ALEXA: Și mie...

STOLNICUL DRĂGAN: Și mie...

PÂRCĂLABUL ȘANDRU: Și mie...

HATMANUL ARBORE: Cine știe ce vrea domnul, ție-l Dumnezeu să-l ție...

POSTELNICUL TOADER: Că mult e bun...

PÂRCĂLABUL DRAGOȘ: Și viteaz...

PÂRCĂLABUL ȘANDRU: Și nepărtinitor...

PÂRCĂLABUL DRAGOȘ: Și darnic...

VORNICUL JURJ: Ce e al lui e-al țării... Ce e-al țării e-a lui Dumnezeu!

POSTELNICUL TOADER: Drepte ș-a făcut cărările lui... Și bolnav, că mai bine aș fi fost eu...

BĂTRÂNUL ARBORE (imitând pe Ștefan): Nimic... Mario... ce tresari... Mititelul!

STOLNICUL DRĂGAN: Că parcă n-ar mai fi el...

HATMANUL ARBORE: Cum n-ar mai fi el? Dar cine vrei să fie? Cine-ar răbda cum rabdă el? Cine nu s-ar odihni în locul lui? Și cine n-ar umplea

lumea cu vaietele? S-a plâns cuiva, Drăgane?
STOLNICUL DRĂGAN: O vorbă, hatmane.
HATMANUL ARBORE: O vorbă neghioabă!
STOLNICUL DRĂGAN: Fie...
HATMANUL ARBORE: N-ar mai fi fost!
POSTELNICUL TOADER: Pace, fraților!

Scena VII

Cei de sus. Clucerul MOGHILĂ intră, răsuflând repede, prin dreapta.

CLUCERUL MOGHILĂ: Ei, asta nu înțeleg! Să mă tai și să mă presari cu sare pe crestături, și tot nu înțeleg!

POSTELNICUL TOADER: Ce, Moghilă, ce nu înțelegi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Da d-ta, că ești tobă de învățătură, înțelegi?

POSTELNICUL TOADER: Ce, mă omule, ce să-nțeleg?

CLUCERUL MOGHILĂ: Ai dreptate, că nu e de-nțeles... Mă duc la el. Se plimbă prin casă. Cum mă văzu, zbughea în pat. Și aoleo, păcatele mele... ce am...ce am... Iacă nu-nțeleg, și pace! (Toți boierii se uită cruciș la Moghilă.)

POSTELNICUL TOADER (surâzând): Păi nici eu nu înțeleg.

CLUCERUL MOGHILĂ: Nu spui eu?

POSTELNICUL TOADER: Moghilă, vino-ți în fire! Ce-ai spus? Cine a zis, ș-a făcut, ș-a dres?

CLUCERUL MOGHILĂ: Nu vă spusei?... Adevărat... Capul meu ăl zăpăcit. Paharnicul Ulea, frate...

MAI MULȚI: Paharnicul Ulea?

CLUCERUL MOGHILĂ: Spus din fir-a-păr... Cum Ăl de sus vrea... El aș... ce am... ce am... Dar mort d-ai fi, și la așa poruncă ar trebui să te scoli și să umbli ca-n ziua d-apoi...

HATMANUL ARBORE: Sâââât!

Scena VIII

ȘTEFAN intră la brațul DOAMNEI MARIA, îmbrăcat în zale de argint c-o mantie de postav roșu blănită cu cacom [25]. Galben la față și cu cearcăne la ochi. Șchioapătă. Doftorul IERONIMO DA CESENA, doftorul KLINGENSPORN, doftorul ȘMIL. Vin pe ușa din stânga.

ȘTEFAN: Sunt între două săbii... Doamna, ș-asta... Amândouă m-au slujit cu credință... P-amândouă mi-am pus nădejdea. (Schimburi de-nchinăciuni.) Vedeți cum mă sprijin... Ș-amândouă mă țin... Una d-ar fi ceva mai slabă, m-aș prăvăli de pe scaunul Moldovei drept la Mânăstirea Putnei, în rândul strămoșilor... O! lasă, Șmil, n-ai grije... (Se uită printre boieri.) Voi fi al vostru... (Caută cu ochii.) Da... Șmil, da... Ai zis ceva?

DOFTORUL ȘMIL: Eu? Nu, măria-ta.

ȘTEFAN: Parcă vedeam bine... (Se freacă la ochi. Către un curtean.) Să vie boierii. Între ei nu era. Drăgan, mai încoa, Stavăr, mai aproape... (Caută cu ochii.) Paharnicul Ulea n-a venit? Moghilă... (Boierii se uită încurcați.)

CLUCERUL MOGHILĂ: Aici, măria-ta.

ȘTEFAN: N-ai fost?...

CLUCERUL MOGHILĂ: Fost, măria-ta...

ȘTEFAN: A plecat... Ți-am spus să te duci îndată...

CLUCERUL MOGHILĂ: Îndată... măria-ta...

ȘTEFAN: Nu l-ai găsit?

CLUCERUL MOGHILĂ: Găsit, măria-ta... E cam bolnav...

ȘTEFAN: Ce?... E bolnăvior, bietul paharnic... Cine să-mi guste vinul de Cotnar...? Îl doare capul... Oh-ho!... Îl doare... Îl doare... Și ce-l doare?

CLUCERUL MOGHILĂ: Ce că-l ia cu frig, că-l ia cu călduri și stă ghemuit în pat...

ȘTEFAN: Îl doare capul!...

CLUCERUL MOGHILĂ: De cap nu mi-a vorbit, măria-ta.

ȘTEFAN: Îl doare capul! La cap e stricăciunea... Nu e la locul lui... Hatmane Arbore, să vie și ostașii... Nimic, doamnă... Ce fulgere... Ca afară... Moghilă!

CLUCERUL MOGHILĂ: Ascult, doamne.

ȘTEFAN: Ascultă, până mai ai când... Du-te la paharnicul Ulea... Șade lângă castel... Cine mă iubește e-aproape de mine... Nu e așa, stolnice Drăgan?

STOLNICUL DRĂGAN: Da, măria-ta.

ȘTEFAN: Du-te de-i spune că eu și jitnicerul Stavăr dorim să-l vedem... Nu dorești, Stavăr?... (Boierii să uită unii la alții.)

JITNICERUL STAVĂR: Cum zici, măria-ta.

ȘTEFAN: Dar tu cum zici?... (Lui Moghilă.) Că e rău să puie pe Drăgan și pe Stavăr împotrivă cu vorba lor și vorbele lor împotrivă cu ei înșiși... (Joc de priviri între boieri.) Că Ștefan n-ar sta la îndoială de ceea ce ar trebui să hotărască dacă sufletul lui ar vrea...

CLUCERUL MOGHILĂ: Preaslăvite doamne...

ȘTEFAN: N-ai înțeles?

CLUCERUL MOGHILĂ: Iaca sabia... taie-mă, omoară-mă...

ȘTEFAN: Așa de curat? (Jocul privirilor se întețește.) Nimeni din voi n-a... Cum să pricepeți ceea ce nu e de priceput? După patruzeci și șapte de ani de domnie... A! Signore, să mă reazim de brațul tău... Moghilă...

CLUCERUL MOGHILĂ (tresărind): Aci, doamne!

ȘTEFAN: Ce strigi așa de tare?... Du-te și-i spune să vie până să nu viu eu!... (Moghilă se duce repede. Din partea dreaptă intră Sfatul țării, se închină și s-așează în jețuri.) Ce de judecăți am vânturat împreună... (Intră ostași prin partea stângă din fund.) Ce de bătălii... (La sfetnici.) Senini și fără interes... (La ostași.) Cu patimă și cu interes... Și toate cu

aceeași țintă... Signore, treci de partea astălaltă... (Intră paharnicul Ulea și clucerul Moghilă prin dreapta.) A! Paharnice... scumpa dumneavoastră sănătate...

PAHARNICUL ULEA: Abia mă țin picioarele...

ȘTEFAN: Schimbă-le cu ale mele... Fii, mă omule, tânăr, voinic, ca un brad, fii ca mine... Ei, oleacă suflarea... oleacă piciorul... oleacă de căldură... oleacă încheieturile... dar încolo... aproape nimic... (Încearcă sabia.) Nu vrea să iasă... Nu vreau să vrea să iasă... Și de ce-aș vrea? (Către Ulea.) Să spui feciorului tău să nu stea cu capul în jos... Signore, mută-te în partea astălaltă... (Bogdan vine din fund trist, îmbrăcat în zale de sus până jos, cu mai mulți ostași.) Pe cine zăresc? Pe tine te mai așteptam... (Ștefan se suie în jețul cu stemă din dreapta tronului. Bogdan dă să-i sărute mâna. Ștefan îl oprește.) Prea e caldă și nădușită... Așteaptă să se răcească... (Către doamnă și Bogdan.) Ce tresăriți?... Da, văz o doamnă care se plimbă pe lângă castel...

DOAMNA MARIA (îndurerată): Nu e nimeni, măria-ta!

ȘTEFAN: Nimeni... (Doftorul Șmil se pleacă la urechea domnului. Îi șoptește ceva.) N-ai grije... Voi fi al tău sau al doamnei...

DOFTORUL ȘMIL: Al doamnei?... Al doamnei Maria, măria-ta...

ȘTEFAN (se ridică din jeț): Maria și Moldova e totuna... Ostași, boieri, curteni, v-am adunat aci să stați mărturie după ce n-oi mai fi. Sunt patruzeci și șapte de ani... mulți și puțini... de când Moldova îmi ieși înainte cu mitropolit, episcopi, egumeni, boierii răzăși și țărani, în Câmpul de la Direptate, și cum vru Moldova așa vrusei și eu. Că vru ea un domn drept, și

n-am despuiat pe unii ca să îmbogățesc pe alții... că vru ea un domn treaz, și-am vegheat ca să-și odihnească sufletul ei ostenit... că vru ea ca numele ei să-l știe și să-l cinstească cu toții, și numele ei trecu granița, de la Caffa până la Roma, ca o minune a Domnului nostru Isus Cristos...

HATMANUL ARBORE: Numele tău, măria-ta!

TOȚI: Așa e!

ȘTEFAN: Nu... nu!... Eu am fost biruit la Războieni și la Chilia, Moldova a biruit pretutindenea! Am fost norocul, a fost tăria!... Sunt bătrân... (Se întoarce și privește grupul unde stau paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și Jitnicerul Stavăr.)

MULȚIMEA: Nu! nu!

ȘTEFAN: Oh! pădure tânără!... Unde sunt moșii voștri? Presărați... la Orbic, la Chilia, la Baia, la Lipnic, la Soci, pe Teleajen, la Racova, la Războieni... Unde sunt părinții voștri? La Cetatea-Albă, la Cătlăbugi, la Scheia, la Cosmin, la Lențești... Unde sunt... bătrânul Manuil și Goian, și Știbor, și Cânde, și Dobrul, și Juga, și Gangur, și Gotcă, și Mihai Spătarul, și Ilea Huru comisul, și Dajbog pârcălabul, și Oană, și Gherman, și fiara paloșului... Boldur?... Pământ!... Și pe oasele lor s-a așezat și stă tot pământul Moldovei ca pe umerii unor uriași! (Se oprește ostenit.) Suflarea... Bătrânețea... (Săgetează cu privirile grupul lui Ulea.) C-am cercat să unesc Apusul într-un gând, că zic că sunt creștini, și trimeșii mei au bătut din poartă în poartă, rugându-se mai mult pentru ei ca pentru noi, să lase războaiele de zaviste și să se ridice împotriva primejdiei obștești a creștinătății... Le trebuia un om?... Era... A fost... Acum e bolnav... Văzând că rămâi cu făgăduielile, am căutat să unesc Răsăritul. (Fulgeră, plouă repede.) Ș-am trimes la unguri, la leși, la litvani, la ruși, la tătari... Au făcut cărări bătând drumurile pustii oamenii mei, și degeaba. Învoieli cu peceți-n calapoade, iscălituri fudule... Și praful s-a ales de învoieli. Vladislav, un molâu, un întristat; Alexandru, un fudul, un iagelon, o slugă a popii de la Roma; Ivan, un năuc, căzut în copilărie... (Un tunet urmat imediat de un trăsnet.) Când voi fi în fața lui, voi îndrăzni să-i zic: Doamne, tu singur știi ce-a fost pe inima mea, că-n tine am crezut, că nici o deșărtăciune nu sa lipit de sufletul meu, că am stat zid neclintit în fața păgânilor... Dar toți m-au părăsit... Doamne, osândește-mă după păcatele mele, ci nu mă osândi de pacea cu turcii spre mântuirea sărmanului meu popor! (Fulgere și tunete.) Bogdane, turcii sunt mai credincioși ca creștinii cuvântului dat... Ține-ți minte cuvintele lui Ștefan, care v-a fost baci până la adânci bătrânețe... că Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri și a urmașilor urmașilor voștri în veacul vecilor... Ah!... Nimic... Bătrân, bolnav și neputincios... Mantia asta e prea grea... S-o poarte altcineva mai tânăr... (Mișcare în mulțime. Mirare.) Bogdane!... (I-o pune pe umeri.) Și voi, mărturie a ceea ce ați văzut, spuneți țării (tunetele se întețesc) că voința mea e să se ungă Bogdan de când sunt în viață... Că

voința mea ș-a ei a fost pururea una... (Capetele boierilor se pleacă în semn de ascultare.) Signore, dă-mi mâna. (Ștefan trage pe Bogdan spre tronul Moldovei.) Bogdane... vino... suie-te... așează-te... pune coroana... Bine... (Îngenunche.) Doamne, binecuvântează... (Dă să-i sărute mâna.) Ah!... (Se rostogolește de pe treptele tronului în brațele Mariei ș-a doftorului Cesena.)

MARIA: Ștefane!

DOFTORUL ȘMIL: Altfel nu s-ar fi putut.

HATMANUL ARBORE: A murit?

CLUCERUL MOGHILĂ: Cine să moară? Soarele nostru n-a apus încă!

Actul IV

O cameră a castelului. În fund, un pat de stejar cu perdele de in. Perdelele acoperă patul. Lângă pat, o piele de urs și două de lup. O masă. Pe masă, felurite doftorii și paharul de alabastru. În fundul patului Domnul nostru Isus Christos pe cruce. O ușă de paraclis. Un iconostas. În stânga, o ușă cu trei trepte și o fereastră care se deschide în curtea castelului. Intrare în dreapta. Se crapă de ziuă. La început s-aud păsările cântând. Un scaun cu stema Moldovei în planul întâi.

Scena I

DOAMNA MARIA, IRINA, REVECA, OANA.

IRINA: Culcă-te, frumoasă doamnă, n-ai închis ochii toată noaptea...

REVECA: Măcar un ceas, doamnă.

DOAMNA MARIA: Să-l fi văzut, o! Irino! Cu ce foc vorbea ascunzându-și durerile... părea un sfânt!... Că câtă lepădare de sine și-a scos mantia domnească și-a pus-o pe umerii lui Bogdan... A târât pe Bogdan pe tron, a îngenuncheat, a dat să-i sărute mâna... și s-a rostogolit... o!...

IRINA: Osteneala, măria-ta.

REVECA: De când se-ntoarse din pustia de Pocuția...

DOAMNA MARIA: Sât... Să nu te audă că vorbești așa.

OANA (se duce în vârful picioarelor la pat): Doarme domnul, doarme.

IRINA: E zobit de osteneală.

REVECA: A adormit? Se face bine.

DOAMNA MARIA: Să te-audă Maica Domnului! (S-aude gemând. Doamna Maria se duce binișor la pat.)

OANA: Doarme?

DOAMNA MARIA: Doarme, bogdaproste!

IRINA: Odihnă sufletului fără odihnă!

DOAMNA MARIA: De două nopți n-a dormit așa de liniștit. Cum aținea, lega vorbe fără șir cu unele gânduri întunecate... A! paharnice, vrei ipitropie la scaunul Moldovei... Și ieri, toată vremea cu ochii la paharnicul Ulea... O fi ceva... Ce să fie?...

REVECA: Nu e nimica...

IRINA: Ca omul bolnav...

DOAMNA MARIA (se duce la fereastră): Și ce bucurie!... Păsările au început cu limbuția lor... Cucul s-aude cântând... Soarele răsare aurind munții... Cerul senin... Și Ștefan zace... Ce nepăsare! (Plânge năbușit).

IRINA: Culcă-te, frumoasă doamnă!

REVECA: Ei, da, da...

DOAMNA MARIA: Fie... În odaia d-alături... Rămâi tu, Oană... Cum s-o scula să-mi dai de veste... Auzi?

OANA: Da, doamnă.

DOAMNA MARIA: Mititica, cum se cunoaște că n-a dormit... (Ies pe ușa din dreapta).

Scena II

OANA, ȘTEFAN, într-un vestmânt de borangic.

OANA: Dă-i, Doamne, somn dulce și mai dulce, ca la un copil de țâță scăldat și primenit!... Ce zile posomorâte și ce nopți lungi... Toată nopticica m-am rugat... Să vedem ce face... (Se duce binișor la pat și desface perdelile.) A!...

ȘTEFAN: Ce, te-ai speriat, Oană?... Dă perdelile într-o parte...

OANA: Credeam că dormi, doamne, credeam că dormi...

ȘTEFAN: Vino-ncoa... Așaaa... (Oana îngenunche lângă pat.) Așaaa...

OANA: Credeam că dormi...

ȘTEFAN: Dormii, ș-am să dorm, ș-am să dorm... Doamna?

OANA: Acum ieși. Nu crez să-și fi scos haina... (Se scoală.) Mi-a zis s-o vestesc.

ȘTEFAN: Lasă, Oană, pe biata doamnă să se întinză oleacă... Pe doftori până i-am făcut să iasă... În curând au de lucru... Oană, ție nu-ți place să vorbești cu mine?

OANA: Stăpâne...

ȘTEFAN: Nu, băbătie, nu așa... Aci... da...

OANA: Cum vrei, măria-ta...

ȘTEFAN: Vreau să vorbim... mult... mult...

OANA: Cum vrea măria-ta, așa vreau și eu... Voința măriei tale nu-mi dă pas să voiesc altfel... Și mi-e așa de drag!

ȘTEFAN: Ce ți-e așa de drag?

OANA: Când simț că-ți fac plăcere... când îmi zici cum îmi zici...

ȘTEFAN: Băbătie?... Oh!... nimic...

OANA: Ah!

ȘTEFAN: Ce?... Boala mea?... Nu, n-am să mai bolesc multă vreme...

OANA: De ce?

ȘTEFAN: Cum de ce?... Nu vrei să-mi treacă?...

OANA: O! ba da!... Dar măria-ta ai zis tocmai de la lingurea... n-am să mai bolesc multă vreme... că... (Oana se șterge la ochi.)

ȘTEFAN: Mie nu-mi plac...

OANA: Nici mie... Iacă așa, ca o proastă...

ȘTEFAN: Î... î... Să te sărut...

OANA: Aș vrea...

ȘTEFAN: Ce?

OANA: Să te faci la loc, să-ncalici pe Voitiș...

ȘTEFAN: Da, da, pe Voitiș...

OANA: Și să te duci, să te duci, și să te-ntorci iarăși biruitor ca totdeauna...

ȘTEFAN: Să mă duc, să mă duc și să mă-ntorc iar pe Voitiș...

OANA: Iar... În fiece zi de la Dumnezeu, noi, fetele, vorbim de biruințele măriei-tale, parcă am spune niște basme vechi...

ȘTEFAN: Da, da... Mâna și piciorul ăsta blestemat...

OANA: Nu zice așa, măria-ta... De multe ori mă gândesc că de ce nu fusei eu un băiat... Nu m-aș fi dezlipit de măria ta... P-un cal ca un zmeu... c-un paloș ca o limbă de foc... Și mi-ai fi zis: Ioane... vezi bulucul[26] cela? Să nu mai fie! Și unde m-aș fi săltat în scări, și m-aș fi făcut nevăzut, și m-aș fi întors nădușală și sânge, și aș fi zis: Nu mai sunt, măria ta!... Ba uneori visez... Dacă...

ȘTEFAN: Oană, ce suflet e-n tine!

OANA: Se vede că tata cine-o fi fost a fost ostaș.

ȘTEFAN (se scoală într-o rână): Da... și ce ostaș!

OANA: L-ai cunoscut?

ȘTEFAN: Firește!... Era un om... de măsura mea... Cu mustăți aduse... tocmai ca mine... Cu părul alb... Asta... nu... cu părul cărunt și-l purta lunguleț... ca și mine...

OANA: Bietul tata! Și cum a murit?

ȘTEFAN: Rănit la picior... ca și mine... Ce fulgere...

OANA: Nu fulgeră, măria-ta...

ȘTEFAN: Ca și mine... Dă-mi un pahar cu apă...

OANA: Mă duc s-aduc proaspătă de la izvor... (Iese prin stânga).

ȘTEFAN: Astor copii nu le-am spus... păcat!... Și mi-e așa de dragă ca ochii din cap... Î... Și poate să mă duc călare pe Voitiș... E sângele meu în ea... Să-i mărturisesc barim ca-n vis, până mai e vreme... (Se aude Oana suind repede scările.) În inima mea, ca o dulce moleșeală... (Oana vine c-un urcior de argint. Ia paharul de alabastru și toarnă de sus).

OANA: Ce rece și limpede e!

ȘTEFAN: Limpede ca privirile tale, ca sufletul tău, ca vorbele tale... numai că privirile, sufletul și vorbele tale sunt calde ca lumina soarelui de dimineață...

OANA: O! măria-ta!

ȘTEFAN: Paharul!...

OANA: Dar nu bea repede... e prea rece...

ȘTEFAN: Nu... (Ștefan bea și începe să caște.) Mi-e somn... Îmi cad pleoapele... Oană... (Oana vrea să tragă perdelele.) Nu... parcă aș fi un osândit... Doftorii se vede vă mi-au dat un aromitor... Du-te la fereastră, Oană... (Cască.) Deschide fereastra... Aerul bun, dimineața... Soarbe-l pe gură... Răsuflă bine... (Cască, se face că adoarme, apoi începe să vorbească

ca-n vis, rar și cu glasul schimbat.) O!... Ce?... Nu vreau...

OANA (sare de la geamuri): Măria-ta!

ȘTEFAN: ...Pe valea unde se-ntinde umbra norilor ca un oghial [27]...

OANA: A adormit? Așa de repede? Ca un copil la sânul mă-sei... Visează...

ȘTEFAN: ...Zidăria cenușie... Departe... Castelul meu din Hârlău...

OANA: L-am turburat cu vorba mea, ca o seacă... Ce să fac? Îl iubesc așa de mult... Aș vrea să fiu pielea de urs pe care calcă, vesmintele cu care se-mbracă, sabia de care nu se desparte...

ȘTEFAN: ...E de mult... Nu... Răreșoaia... cânta de te slăvea cântece bătrânești... Tot am uitat... Peste câteva luni născu o fată... Da... eu... Ștefan... tatăl bun al ei...

OANA: De multe ori visezi ce cu gândul n-ai gândi.

Ștefan: ...La doi ani o iau ș-o aduc la curte... Mărturisesc doamnei... Cum e ea bună... o crește ș-o îngrijește ca pe copilul ei...

OANA: Ce Dumnezeu! (Să uită lung la Ștefan). Răsuflarea grea... Doarme...

ȘTEFAN: ...N-a înțeles... De unde?... Se face mare... Ochii verzi, părul rotunjit pe spate și galben ca spicul copt... Oana!...

OANA: Poruncă, măria-ta! O! cum mi se bătu inima! Îmi vine să-l deștept. Mâinile mi s-ar topi ca ceara... În vis multe spune omul...

ȘTEFAN: ...Mângâierea mea... Rodul meu din urmă... Visul meu... Căci nu i-am spus... Poate să mor...

OANA (se închină): Ferească Maica Domnului de jaful tătarilor și de moartea voievodului nostru!

ȘTEFAN: ...Pe umărul stâng are un luceafăr... semn că este ea...

OANA: Doamne!... Doarme... Visul lui mă arde... Mâna dreaptă îmi furnică... Ochii verzi, părul rotunjit, doi ani, crește la castel, nu i-am spus... E vis?... N-am voință... Și-n vis vorba lui e poruncă... Să caut... să mă uit... Ah! rupeți-vă, încheietori, dacă nu vă desfaceți... Oh! D-aia îl iubeam, nu ca roabă, ci ca copil!... (Ș-acoperă ochii și plânge năbușit.)

ȘTEFAN: Î... î... î...

OANA: Ce, măria-ta?

ȘTEFAN: Ah! ce vis frumos... ș-odată într-unul urât!... Cum mi se bate inima... apă... apă...

OANA: Apă, doamne! Bea apă, să-ți treacă!

ȘTEFAN: Oană, Oană! Vino încoa, aici... (Îi ia capul în mâini, o privește țintă și lung ș-o sărută de mai multe ori, pe păr, pe obraji, pe frunte.) Ai înțeles, Oană?...

OANA: Da, măria-ta! (Îi curg lacrămile.)

ȘTEFAN: Nu plânge...

OANA: Nu plâng... Sunt fericită și nefericită... Fericită de vis, nefericită

că suferi așa de mult...

UN CURTEAN: Rareș vrea să intre cu d-a sila... I-am spus...

Scena III

ȘTEFAN, OANA și PETRU RAREȘ, prăfuit și noroit.

PETRU RAREȘ (vine din stânga): Doamne!

ȘTEFAN: O! Rareș, ești ca un câine scăpat din jujău... O! ho!

PETRU RAREȘ: M-a dus iubirea ca vântul și m-a întors grijea ca gândul. Am trecut râuri iazuri, mocirle, viroage. N-am ocolit nici deal, nici vale. Mi-a plesnit calul, am prins altul... Al cui o fi? Nu știu. Ș-am ajuns.

ȘTEFAN: Tot?

PETRU RAREȘ: Tot, măria-ta!... Oană, să mă iubești ca pun frate.

OANA: Cum ți-am spus, Rareș.

PETRU RAREȘ: C-a p-un frate bun, din aceeași mamă și din același...

OANA: Cum?

PETRU RAREȘ: Din aceeași mamă...

OANA: Da, frate... (Se îmbrățișează.)

ȘTEFAN: Două ramuri ale aceluiași stejar bătrân! Rareș, grozav te așteptam... Ai! ai!...

OANA: Ce?

ȘTEFAN: Nimic... (lui Rareș) Na. Ia cartea asta. Bag-o în sân. Ia seama la pecetie. Pune caii la un olac [28]. Alege unul bine ferecat. Și la drum. Zi și noapte. Schimbă caii din popas în popas. Și să nu te oprești decât în Țarigrad. Acolo s-o dai în mână marelui vizir. Și să vestești tuturora să nu uiți pe Ștefănel al răposatului Alexandru că ieri am pus pe Bogdan în scaunul Moldovei și azi, 2 iulie, se strâng glasurile țării să-l aleagă și mitropolitul Gheorghe să-l ungă.

PETRU RAREȘ: Da?

ȘTEFAN: De ce te uiți așa?

PETRU RAREȘ: Poi...

ȘTEFAN: Poi?

PETRU RAREȘ: Măria-ta...

ȘTEFAN: Nu vezi suflarea mea? Nu simți încheieturile mele?... Cum să le simți... Ai!... Ai auzit pe Ștefan văietându-se vreodată?

PETRU RAREȘ: Nu, măria-ta...

ȘTEFAN: L-ai văzut vrodată lungit în pat?

PETRU RAREȘ: Nu, măria-ta...

ȘTEFAN: Mi-a venit veleatul... O tărie mai am: să nu-mi ascunz sfârșitul... (Oana plânge năbușit.) Ah! Oană, Oană... vino încoa... trăiește

trăiește moș Ștefan... Rareș, ca vântul!
PETRU RAREȘ: Ca vântul!

Scena IV

ȘTEFAN, OANA, un PIETRAR.

UN CURTEAN: Meșterul pietrar...

ȘTEFAN: Cine?... Să intre... Piatra care s-acopere ce a mai rămas din deșărtăciunea omului...

OANA: Deșertăciunea omului?

ȘTEFAN: Deșărt ca merticul cu boabe când ai golit merticul...

OANA (se silește ca să-l înțeleagă): Când ai golit merticul?

ȘTEFAN: N-ar fi totuna... Sunt deșert, dar de deșertăciuni niciodată n-am fost plin.

MEȘTERUL PIETRAR: Doamne, iacă ce-am făcut! (Desfășură un pergament.)

ȘTEFAN: Tu?

MEȘTERUL PIETRAR: Din câte mi-ai spus, măria-ta.

ȘTEFAN: Slovele prea mari și prea mic chenarul.

MEȘTERUL PIETRAR: Să sporesc chenarul.

ȘTEFAN: Piatra e mărginită de... (Ș-arată.) Dacă sporești chenarul în măsura slovelor ca să mărești... (pe furiș de Oana) tocmai când... ai!... se micșorează... Să se ducă din el ceea ce a fost silnic cuprins și abia așteptată să izbucnească slobod... el... ai...! dar nu eu... Dacă mărești piatra, se supără cei din dreapta și cei din stânga... Acolo sunt toți deopotrivă...

OANA: Cine se supără?

ȘTEFAN: Meștere, păstrează măsura. N-am vrut un lucru uimitor, ci cumpănit. Nu-ți dau pe mână sufletul, ci trupul. (Meșterul pietrar iese prin stânga.)

OANA: Trupul?

ȘTEFAN: Cum? Să-i dau lui să-mi împodobească sufletul?

OANA: Sufletul? Dar ce om ar mai născoci când Dumnezeu n-a mai avut ce dărui?

ȘTEFAN: Taci... Simt ce e durerea...

Scena V

ȘTEFAN, DOAMNA MARIA, îmbrăcată în alb, și OANA.

DOAMNA MARIA (vine din dreapta): De mult te-ai deșteptat? M-ai păgubit într-o clipă cu ce nu mi-ar da veacurile...

ȘTEFAN: Care veacuri, buna mea Marie? Ale trecute sau ale ce vor veni? Din ale trecute ai ieșit, nu puteai pierde din ceea ce n-ai învățat. Cele viitoare? Care înțelept nu va zice cu ecleziasticul: o sută de ani ca ziua de ieri? Oană... un pahar de apă... o... o... o!... Așa-mi placi, Mario!

DOAMNA MARIA: Ce te-a durut, măria-ta?

ȘTEFAN: Pe mine? Tot... Pe mine? Nimic.

DOAMNA MARIA: Ți-e cald?

ȘTEFAN: Nu.

DOAMNA MARIA: Ți-e frig?

ȘTEFAN: Nu.

DOAMNA MARIA: Cum te simți?

ȘTEFAN: Ca doi oameni care ar ieși din același om. Unul rănit, celălalt mândru. Mi-e milă de cel rănit, mă duc după cel mândru...

Scena VI

Cei de sus. Hatmanul ARBORE, postelnicul TOADER vin din stânga.
HATMANUL ARBORE: Ce mai faci, măria-ta?
ȘTEFAN: Ce mai face paharnicul Ulea?
HATMANUL ARBORE: El? sănătos.
ȘTEFAN: Adevărat? E mai bolnav ca mine.
POSTELNICUL TOADER: Mai mult se făcea...
ȘTEFAN: Ieri? Nu se făcea, se pregătea să facă... Umbla încet să nu-l simță nimenea... Cum vi se pare vorba lui?
HATMANUL ARBORE: Nu i s-aude glasul. Șoptește, nu vorbește.
ȘTEFAN: Și ce șoptește?
HATMANUL ARBORE: Nimicuri.
OANA: Nimicuri?
ȘTEFAN: Dar ce șoptește, Oană?
OANA: Știu eu, măria-ta?
ȘTEFAN: Firește că tu nu știi, cum e firesc să știe portarul Sucevei...
HATMANUL ARBORE: Ce să știu, măria-ta?
ȘTEFAN: Luați seama la Ulea, la Drăgan și la Stavăr... Bogdan ce face?
POSTELNICUL TOADER: Împotriva voinței lui, ceea ce ia poruncit măria-ta. Scrise lui Vladislav.
ȘTEFAN: Eu nu dau porunci domnului meu...
DOAMNA MARIA: Dar fiului tău?
ȘTEFAN: Până ieri, el asculta, de ieri încoa eu ascult...
POSTELNICUL TOADER: Au să vie doftorii, măria-ta.
HATMANUL ARBORE: Și noi...
ȘTEFAN: O să s-adune țara, și voi slujiți domnului, nu omului, lui Bogdan, nu lui Ștefan... Să nu se țească vro urzeală...
HATMANUL ARBORE: Împotriva cui?
ȘTEFAN: Împotriva voinței mele de când eram domn...
HATMANUL ARBORE: Voința ta, doamne? Ca apele Ceahlăului când se umflă primăvara. Ce zăgaz n-ar rupe? Cine să puie piepturile?
ȘTEFAN: Ulea... Drăgan... Stavăr...
HATMANUL ARBORE: Dar n-a ruginit sabia care a slujit lui Ștefan!
ȘTEFAN: Ho! domol, Arbore... domol... Vârâți-vă printre cei ce se adună și spuneți că voința mea e să nu curgă sângele pe locașul meu ohavnic

[29]... (Ies Arbore și Toader prin stânga.)
OANA (lui Arbore): Temeți-vă de oamenii care șoptesc.

Scena VII

ȘTEFAN, DOAMNA MARIA, OANA, clucerul MOGHILĂ, doftorul CESENA, doftorul KLINGENSPORN și doftorul ȘMIL cu niște legături în mână. Toți intră prin dreapta.

ȘTEFAN: Sunteți câteșitrei? Să cunoaște că v-ați culcat târziu...

DOFTORUL ȘMIL: Și după ce s-ar cunoaște, măria-ta?

ȘTEFAN: Ochii trași... o! o! o!... Șmil... parcă un zugrav ți-ar fi încondeiat chipul... Ca un mucenic...

DOFTORUL ȘMIL: Ca un mucenic? Eu? Ca un mucenic?

CLUCERUL MOGHILĂ: La măria-ta, nu se cunoaște.

ȘTEFAN: Nu se mai cunoaște... Nu te gândi la zilele d-acuși, ci la întruchipările de mai-nainte...

CLUCERUL MOGHILĂ: Totdeauna, ai fost ca totdeauna!

ȘTEFAN: Acu, ca niciodată... Șmil, dar ce sunt fașele acelea?

DOFTORUL ȘMIL: Astea? Pentru un copil sau pentru un om mare...

ȘTEFAN: A?... Pentru un bătrân căzut în copilărie... A?

DOFTORUL ȘMIL: Care bătrân? Care copil?

ȘTEFAN: Ho! Șmil... uită-te bine...

DOFTORUL ȘMIL: Iacă mă uit...

ȘTEFAN: Și nu-i vezi?

DOFTORUL ȘMIL: Ce să văz?

ȘTEFAN: N-ai dormit bine, Șmil...

OANA (nemaiputându-se stăpâni, cade în genunchi): Măria ta...

ȘTEFAN: Iacă bătrânul... Iacă și copilul... Un copil parcă ar fi al meu... parcă... (Îi bagă mâna prin păr.) De mătase... învolt... ca un fum cald prin care ar trece razele soarelui...

OANA: Și ce vor doftorii, măria-ta?

ȘTEFAN: Vor să te sărut... (O sărută.) Nu-i așa Șmil?

DOFTORUL ȘMIL: S-o săruți? La asta mă gândeam!

ȘTEFAN: Mario... Oană... (oftează lung)... ieșiți... Vă chem eu...

DOAMNA MARIA: Ah!

OANA: Cum oftă, milostivul...

Scena VIII

ȘTEFAN, clucerul MOGHILĂ, doftorul KLINGENSPORN, doftorul ȘMIL.

ȘTEFAN: Gata?

DOFTORUL CESENA: Si, ilustrissime[30]. .

DOFTORUL ȘMIL: Gata?... Aproape gata... Dacă mi-ai da voie... să stai așa... cu fața în jos... Așa. Și dacă mi-ai da voie, să trec pe sub măria-ta fașa asta...

ȘTEFAN: O! ho! ho!... Dacă mi-ai da voie, ș-un laț de gât... Glumiți, Șmil...

DOFTORUL ȘMIL: Să glumim? E vreme de glumă? Și cu măria-ta?

ȘTEFAN: Desfă, Șmil! Ștefan al Moldovei n-are nevoie să fie legat! (Doftorul Klingensporn aduce un mangal. În foc, fiare cu mânerul de lemn.)

DOFTORUL ȘMIL: Să fie legat? Dar când vom trece cu para focului în sus și în jos, ca să ardem bine... Cum să nu sară-n sus măria-ta?

ȘTEFAN: Vreau! (Doftorul Șmil îi desface legăturile. Ștefan își întoarce privirile spre icoană.) Vedeți?... Nici o legătură... A răbdat piroanele... A ridicat ochii-n sus și-a zis Iartă-i pe ei, Doamne, că nu știu ce fac! Și el a răbdat pentru alții, și eu să nu rabd pentru mine? (Se închină, apoi se așează cu fața în jos.)

CLUCERUL MOGHILĂ: O!

ȘTEFAN: Aide! (Scena se petrece după perdele.)

DOFTORUL KLINGENSPORN: Acum încleștează mâinile.

ȘTEFAN (în torturi): Otce naș ije esi na nebeseh...

Tatăl nostru carele ești în ceruri, sfințească-se numele tău... Vie împărăția ta... fie voia ta... precum în cer și pre pământ... Pâinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi... Și ne iartă nouă datoriile noastre, precum și noi iertăm datornicilor noștri... Și nu ne duce pre noi întru ispită... ci ne izbăvește de cel viclean... Că a ta este împărăția și puterea... și mărirea... și mărirea... și slava în veci... și puterea...

CLUCERUL MOGHILĂ: O! părintele nostru!

ȘTEFAN: ...Și ne izbăvește de cel viclean...

DOFTORUL ȘMIL: O! minunat om!

DOFTORUL CESENA: Gesù Maria[31]!

ȘTEFAN (se aude ca din depărtare): Petru Aron... la Răuseni... întinse cursă fratelui său, tatălui meu Bogdan... Și când îl străpunse, Bogdan îi

zise... Câine, ce-ai făcut pe fratele tău... Și când își dete sufletul strigă... a! a! o! o!

Scena IX

Cei de sus, DOAMNA MARIA, OANA, IRINA, REVECA vin din dreapta. La intrarea din stânga apare o clipă paharnicul ULEA și stolnicul DRĂGAN.

DOAMNA MARIA: Ștefan... ce e, Ștefane?...

OANA: Măria-ta... Ce e, măria-ta?

PAHARNICUL ULEA: Ca și mort... la lucru...

DOAMNA MARIA: E cald... (Îi pipăie mâinile și le sărută.) N-a murit...

OANA (doftorilor): Nu e așa că nu moare, că nu moare...

DOFTORUL ȘMIL: Nu moare... Are atâtea puteri... Așa un suflet, Doamne...

DOAMNA MARIA: Cum îi picură nădușelile pe pernă... Ce mult a suferit... (Reveca și Irina, la iconostas, zic rugăciuni.)

DOFTORUL ȘMIL (lui Klingensporn): Ai ars tot?

DOFTORUL KLINGENSPORN: Tot ce era de ars.

DOFTORUL ȘMIL: Scapă... (Doftorul Klingensporn și doftorul Cesena dau din cap.) Ce? Nu?

DOFTORUL CESENA: Si, signore.

DOFTORUL ȘMIL: Când s-o deștepta... oleacă de vin... (Oana se repede și aduce vin.) Așa, un vin tare, să puie la inimă...

DOFTORUL KLINGENSPORN: Și liniște, liniște... Dumnezeu va face și minunea asta...

OANA (turnând vin în paharul de alabastru, îi tremură mâna): E cotnar... d-ăl care-i place măriei-sale... (S-aude tumultul în depărtare.)

DOAMNA MARIA: Tocmai acum? Mâine nu s-ar putea?

CLUCERUL MOGHILĂ: Cum? Să ieșim din cuvântul lui?... Unde se află...

DOAMNA MARIA: Ce strigă?

CLUCERUL MOGHILĂ (ascultă): Nu s-aude.

ȘTEFAN (în toropeală): Mai repede... arde... o! o! flăcări...

DOFTORUL ȘMIL: Unde e paharul?

OANA: Iacătă-l!

ȘTEFAN (se mișcă): Ce foc! o! o! (Tumultul s-aude din când în când.)

DOAMNA MARIA: Foc nestins!

ȘTEFAN (se întoarce, deschide ochii, se uită la toți): Maria... Oana... Șmil... N-am murit?

DOAMNA MARIA: Nu... nu... (Plânge și-i sărută mâinile.)
ȘTEFAN: Atunci, de ce plângi?
DOFTORUL ȘMIL: Măria-ta, nițel vin...
ȘTEFAN: Șmil... (Un zâmbet dureros. Soarbe vinul.) Aaah! Dar ce mă arde așa? Că bine ziceți... Ce e focul ăsta pe lângă focul de pe inima mea... Ia! (S-aude tumultul mai limpede.) Ce?... N-auz bine? Ba, auz... Ce strigă?
CLUCERUL MOGHILĂ: Aleg pe Bogdan, măria-ta.
ȘTEFAN: Î... î... î... Parcă ș-un alt nume... Nu strigă toți la fel... Cine să trăiască? (Se scoală pe jumătate.) Cine să trăiască?... Ștefan? Eu? Fiul cui?... Nepotul cui... Moghilă, vezi ce strigă... (Moghilă se duce la fereastră și se întoarce schimbat la față.) Spune-mi vorba care ar ucide pe oricare altul în locul meu... Ce?...
CLUCERUL MOGHILĂ: Nedeslușit... Mă repez să aflu... (Iese repede prin stânga.)
DOFTORUL KLINGENSPORN: Orice mișcare...
DOFTORUL ȘMIL: E moartea!
DOAMNA MARIA: Auzi, măria-ta!
ȘTEFAN: N-auz... S-a potolit... Iar încep?... A... a... a... a!... (S-aude glasul lui Ulea cerând domn pe Ștefăniță.) Dați-mi... ah!... dați-mi...
DOFTORUL ȘMIL: Ce faci... (Toți îl înconjoară d-aproape.)
DOFTORUL CESENA: Nu!
DOAMNA MARIA: Nu!
OANA: Ah! nu!
REVECA: Nu!
IRINA: Nu!
DOFTORUL KLINGENSPORN: A! nu!
ȘTEFAN: Toți, dușmani?... Și tu, Oană?... (S-aude din nou strigând pe Ștefăniță. Se ridică în picioare.)
DOAMNA MARIA: Nu... nu te duce...
ȘTEFAN: Tu să schimbi ce-mi este scris... Oană! sabia... sabia... c-am să judec!... (Oana îi dă sabia.) Ștefan, nu Ștefăniță... Viu, viu, numaidecât! O! ho! ho! să se împlinească legea!... (Ștefan pleacă repede și, șchiopătând mai greu, iese prin stânga.)
DOAMNA MARIA (târându-se în genunchi): Ah! nu! nu te duce! (Se ridică în picioare și fuge la fereastră.) A!... se duce ca un vifor... Ca un taur îndârjit în mijlocul mieilor!
DOFTORUL ȘMIL: S-a sfârșit! Păcat!
DOAMNA MARIA: Ah! Doamne!
OANA: N-a picat?
DOAMNA MARIA: Da... păcătosul...
OANA: Un munte i-ar fi stat în față!
DOAMNA MARIA: Spune poporului ceva... (S-aude: Să trăiască Bogdan!) Se cutremură... Se întoarce... Vine... (Toate izbucnesc în plâns.)

Scena X

ȘTEFAN se oprește pe treptele intrării, cu părul în neorânduială, tulburat, ca un halucinat. De pe sabie curge sângele. Toți fac câțiva pași spre el și se opresc încremeniți de durere și de spaimă.

ȘTEFAN: O! cine vrea pe Ștefăniță, nepotul răposatului domn al Moldovei?... Cine a zis că sunt bătrân și bolnav?... Pe Ulea l-am măsurat cu privirea... Murise înainte d-a-l izbi!... Picăturile astea sunt calde... În fiece ostaș e o fiară!... Iată-l... Pândește călare... Calul îi tremură și joacă... Bagă pintenii pân la rădăcină... Chiuie de-nfioară valea Racovățului... Unde e mai greu, acolo cade... Un leu în mijlocul dihorilor... Zboară capetele până nu mai simte mâna din umăr... Când mă văzu, își cuprinse fața cu amândouă mâinele, și eu cu amândouă o învârtii, și trecu prin el ca printr-un aluat ce se dospește... Dumnezeu să-l ierte... Dumnezeu?... Dar cine e

de vină? Io, Ștefan voievod, am suit pe Bogdan pe tron... Io, Ștefan voievod, i-am așezat cu mâna mea coroana strămoșilor mei... El fu de față și văzu ce vreau eu, și tot sfatul, și toată ostășimea... Sufletu-mi nu vrea, și ca un scos din fire se aruncă în sabia mea... Cine e de vină?... Se cutremura Moldova și-o prăpastie se deschise... Și cu acest sfânt oțel oprii cutremurul și umplui prăpastia! (S-aude: Să trăiască domnul Bogdan!) Î... î... î... Da...! S-a împlinit legea! (Scoboară treptele și aruncă sabia.) Ți-ai împlinit menirea ca și mine! Maria... Oana... Răsuflarea... (Cade pe brațele lor și-l duc pe scaunul cu stemă.) Deschideți geamurile... Apă... (Oana îi dă apă în paharul de alabastru.)

DOAMNA MARIA (covârșită de durere): Măria-ta, să te odihnești!

ȘTEFAN: Mă voi odihni...

DOAMNA MARIA: Bogdan e domn... Uită tot...

ȘTEFAN: Voi uita tot... nu-mi voi aduce aminte de nimic... (Suflă greu. Pipăie pe Maria și pe Oana.) Să dăruiți paharul acesta Mânăstirei Putna... Nu vine...? Mai iute...

DOAMNA MARIA: Cin să vie, măria-ta?

ȘTEFAN: Nu, doamna aceea înfășurată în negru... Ea o să vie mai degrab decât am dori-o... Poftim... Te-am privit d-atâtea ori în față... Nu mi-e frică de tine... (Sughiță.) A! ci vin o dată, Bogdane, că nu pot... (S-aude la intrare: Să trăiască vodă Bogdan! Năvălesc Bogdan, hatmanul Arbore și toți ceilalți pârcălabi și Sfatul domnesc, ostași, popor, și cad în genunchi.)

BOGDAN: A! Măria-ta!

ȘTEFAN: E... (Sughiță.) E... mă-ri-a-ta!... Frig... frig... (Se uită la doamnă, apoi se uită lung la Oana.) Mai bine... (Sughiță.) Mă... voi... odihni... (Se întinde în șira spinării. Face cruce.) O... o... o... Moldova... (Îi cade capul pe pieptul Oanei.) (Din mulțime s-aude un geamăt lung.)

Cortina